

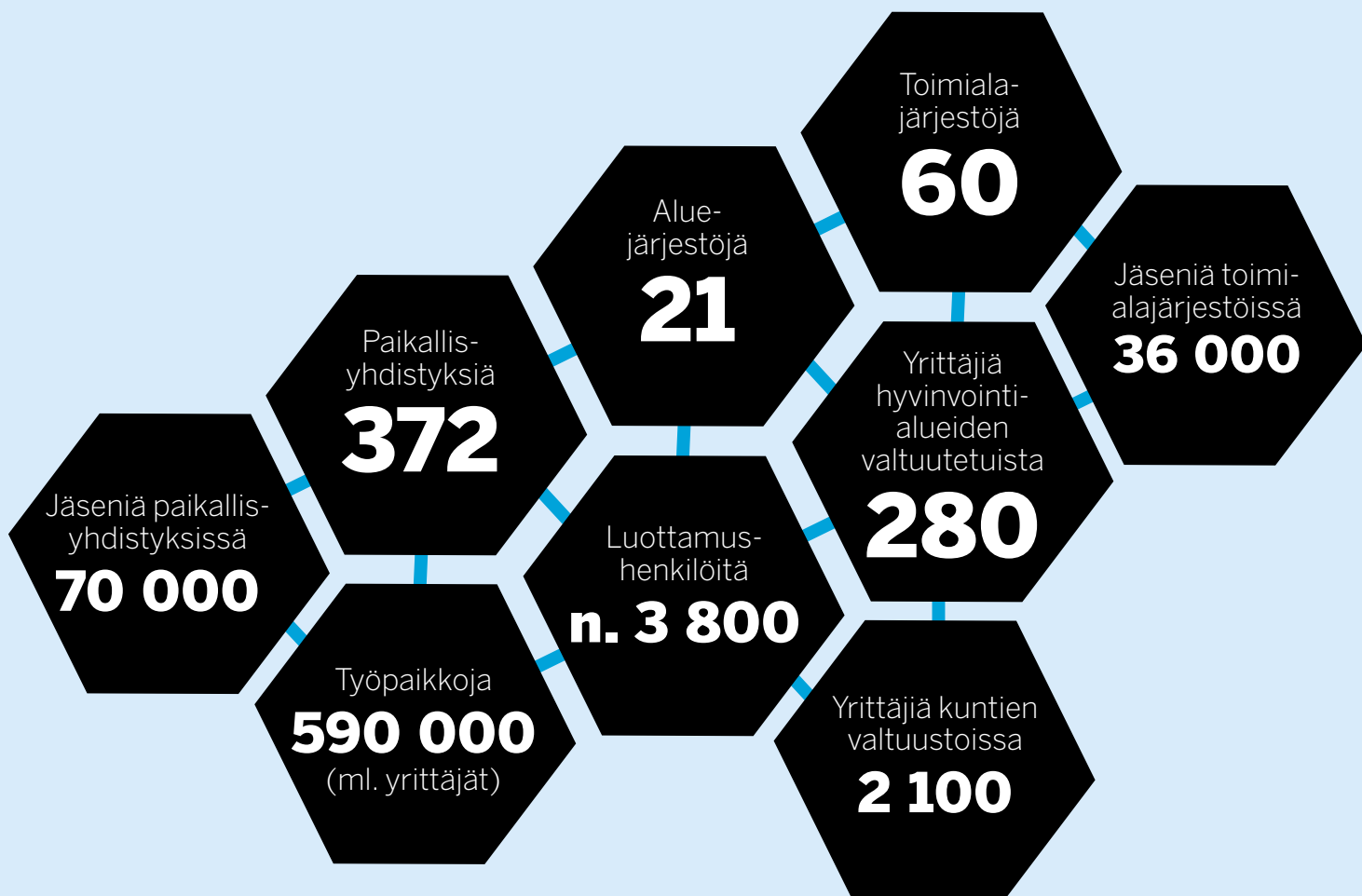
KUNTAVAALIT 2025

Yrittäjämönteinen
elinvoimakunta

HYVÄKSYTTY HALLITUKSESSA 26.11.2024

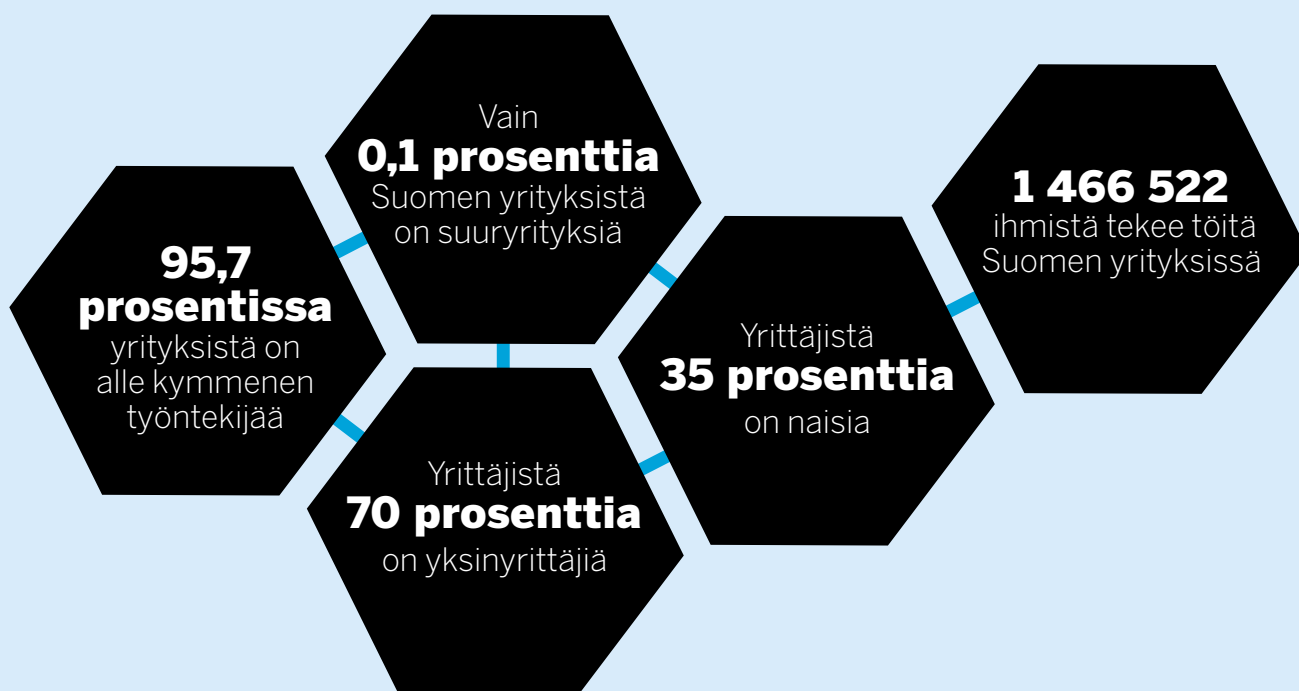
 Yrittäjät

Yrittäjien perustama järjestö

Suomi on pienten yritysten maa

Suomessa on 455 265 yritystä*

*Lähde: Tilastokeskus 2022, Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilasto, pl. maa-, metsä- ja kalatalous

Sisällys

Kaksikymmentä kärkeä kuntavaaleihin	5
Kuntavaalit 2025 Yrittäjämönteinen elinvoimakunta	6
1. Johdanto – uusi elinvoimakunta	6
2. Aluekehityksen trendit ja kuntien erilaistuminen	7
2.1 Yhtenäiskuntamalleista alueiden erikoistumiseen ja omiin vahvuuksiin	7
2.2 Kuntataloudessa löytyy voittajia ja häviäjiä	7
2.3 Paikkaan sidottu työ vähenee ja antaa uusia mahdollisuuksia	8
2.4 Nuorten ja maahanmuuttajien yrittäjyys on kasvussa – onko kunta valmis?	8
3. Kuntien merkittävä rooli yrittäjien toimintaympäristönä	10
3.1 Kaiken taustalla on sivistys, osaaminen ja yrittäjyysvalmiudet	10
3.2 Maankäyttö ja houkuttelevat yritys- ja asuinalueet ovat kuntien käyntikortti.	12
3.3 Norminpurun avulla nopeaa ja joustavaa päätöksentekoa	14
3.4 Kuntien keskinäinen yhteistyö luo vahvempaa elinkeinopolitiikkaa.	14
3.5 Uusi teollisuuspolitiikka ja erityistalousalueet	15
3.6 Liiketoiminta tarvitsee tiedon, ihmisten ja tavaran liikettä	16
3.7 Kunnat digitalisaation muutosjohtajina	17
3.8 Yrittäjiltä edellytetään vastuullisuutta ja niin kunnaltakin	17
4. Kuntien elinvoimapalvelut ovat yrittäjille erittäin tärkeitä.	19
4.1 Yrityslähtöisyys kuntien toimintatavaksi.	19
4.2 Yritysvaikutusten arviointi kuntien normaaliin työkalupakkiin.	19
4.3 Yrityspalvelut ovat yrittäjien peruspalveluita	21
4.4 Omistajanvaihdot ovat nousemassa kuntien kohtalonkysymykseksi	21
4.5 Kulttuurin ja luovan alan merkitys kuntien tulevaisuudelle.	22
4.6 Kuntalaisen hyvinvointi ja terveys on menestyvän kunnan elinehto	22
5. Yritykset kunnan kumppaneina palvelujen tuottajina	24
5.1 Hankinnoista elinvoimaa	24
5.2 Inhouse-yhtiöiden sijasta yhdessä tekemistä.	24
5.3 Uudet työvoimapalvelut voidaan tehdä yhdessä.	25
5.4 Julkisen palvelun raja-aidat kaatuvat – jäte voi olla bisnestä.	26
6. Lopuksi.	28

Kaksikymmentä kärkeä kuntavaaleihin

Koko kylä kasvattaa yrittäjäksi

1. Kunnassa opetetaan ja harjoitellaan työelämä-taitoja ja annetaan yrittäjyyskasvatusta jo varhaiskasvatuksesta lähtien.
2. Perustetaan kouluihin yrittäjyyskerhoja ja valitaan jokaiselle koululle yrittäjäkummi.
3. Opettajien yrittäjyys- ja työelämäosaamista parannetaan tiivistämällä oppilaitosten ja yritysten yhteistyötä.
4. Kehitetään mahdollisuutta opiskella ammatillisten tutkintojen yrittäjyyteen liittyviä paikallisia tutkinnon osia oppisopimuskoulutuksena.

Työ seuraa osaavia tekijöitä ja viihtyisiä paikkakuntia

5. Kunta arvioi monipaikkatyön olot ja huolehtii hyvistä liikenne- ja tietoliikenneyhteyksistä.
6. Kunta vaalii vetovoimaista elinympäristöä ja toimivia vapaa-ajan palveluja.
7. Kunta tarjoaa monipuolisia asumisalueiden vaihtoehtoja ja varmistaa kasvuseuduilla riittävän asuntokaavoituksen ja -tuotannon välttämällä pikkutarkkaa sääntelyä.
8. Kunta vaalii kunta- ja kaupunkikeskustojen viihtyisyyttä ja turvallisuutta yhteistyössä paikallisten yrittäjien kanssa.
9. Kunta tunnistaa kulttuurin ja liikunnan osana kunnan kasvustrategiaa.
10. Kunta näkee työperäisen maahanmuuton ja maahanmuuttajayrittäjyyden tulevaisuuden mahdollisuutena ja tukee maahanmuuttajia integroitumisessa paikalliseen yhteisöön.
11. Kunta kasvattaa päätöksenteon läpinäkyvyyttä ja kuntalaisten luottamusta ottamalla käyttöön digitaalisia vaikuttamisen työkaluja.

Yritysmönteisyys on läsnä kunnan kaikessa päätöksenteossa

12. Kunnan koko organisaatio sitoutuu yritysvaikutusten arviointiin päätöksenteossaan.
13. Kunta minimoi rakentamiseen tarvittavien lupien määrää, vahvistaa yritysten toimintamahdollisuuksia joustavilla, ketterillä ja asiakaslähtöisillä kaavaratkaisuilla sekä lupa- ja kaavaprosessien nopeudella.
14. Kunta varmistaa kilpailukykyisen tonttitarjonnan ja käyttötarkoituksen muutokset. Kunta purkaa rakentamisen hintaan ja pk-rakentajien toimintaan vaikuttavia sääntelyjä kaavamääräyksissä, tontinluovutusehdoissa ja maankäyttösopimuksissa.

Yrityspalvelut ovat kunnan peruspalveluja

15. Kunta tarjoaa yrityspalveluita yrittäjyyden eri vaiheisiin: alkuun, kasvuun, kansainvälistymiseen, omistajanvaihdoksiin ja kriiseihin. Yritykset suosivat yhtiömuotoisia yrityspalveluita.
16. Uudet työllisyyspalvelut integroidaan elinvoimapaalveluihin ja annetaan myös yksityisille työvoimapaalvelujen tarjoajille mahdollisuus osallistua palvelun tarjontaan.

Reilu ja avoin kilpailu kasvattaa kunnan verotuloja

17. Kunta varmistaa, että julkiset hankintaprosessit tukevat paikallista yrittäjyyttä. Kuntien pitää myös harkita, ovatko yhteishankinnat elinvoiman rakentamista.
18. Kuntien avoin ostolaskudata lisää läpinäkyvyyttä ja kertoo, mihin verovarot käytetään.
19. Kunta järjestää markkinavuoropuheluita ja jakaa kilpailutukset osiin siten, että myös mikro- ja pk-yritykset voivat osallistua niihin.
20. Yritysmönteinen kunta tekee aktiivista yhteistyötä paikallisten yrittäjien kanssa ja tuottaa itse ainoastaan välttämättömät palvelut. Kunta purkaa sidosyksikkörakenteita sellaisilla sektoreilla, joissa on tarjolla toimivia yksityisiä palveluita.

1. Johdanto – uusi elinvoimakunta

Kuntien kovaa ydintä oli yli sadan vuoden ajan köyhien, vanhusten ja sairaiden hoitaminen ja heikommissa asemassa olevista kuntalaisista huolehtiminen. Vuoden 2023 alusta sanoimme hyvästit sotepainotteiselle kunnalle, jonka olimme tunteneet koko elämämme ajan. Jatkossa kuntien strategian ytimessä on elinvoima ja sivistys.

Hyvinvointialueiden perustaminen vuoden 2023 alusta muutti kuntien tehtäväkenttää enemmän kuin mikään uudistus aikaisemmin. Kuntien vastuulla olleet sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut siirrettiin hyvinvointialueiden järjestämisvastuulle.

Mikäli kuntien hallituksissa ja valtuustoissa edelleen puhutaan pääosin sosiaali- ja terveyspuolen asioista, on eksytty väärään valtuustoon. Merkittävä kysymys on, ovatko päättäjät hahmottaneet uuden kunnan sivistys- ja elinvoimatehtävän. Sote-uudistuksen jälkeenkin kunnat vastaavat hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä alueellaan.

Kuntien tärkeiksi tehtäviksi ovat tulleet yrittäjyyteen, koulutukseen, varhaiskasvatukseen, maankäyttöön, kaavoitukseen, ympäristöön, kulttuuriin ja liikuntaan liittyvät asiat. Kunnat ovat muuttaneet "elinvoimakunniksi". Tämän pitää näkyä niin kuntapäättäjien kuin virkahenkilöiden profiilissa ja osaamisessa.

Yrittäjämynönteinen elinvoimakunta syntyy aina kokonaisuudesta. Siihen vaikuttavat esimerkiksi lapsiperheiden palveluiden saatavuus, asuin ympäristön viihtyvyys, lähiluonto, yrittäjien toivomusten kuuntelu ja yhteisöllisyys. Kunnan pitää nähdä, mikä oikeasti lisää elinvoimaa juuri omassa kunnassa ja panostaa siihen.

Elinvoiman merkitys korostaa myös valtion roolin vähentyminen paikallistasolla. Kuntien valtionosuusuudistuksen jälkeen vuoden 2026 alusta lukien kuntien saamien valtionosuuksien osuus kuntien rahoituksessa pienenee huomattavasti ja kuntien pääasiallinen tulonlähde on sen saamat verotulot.

Kunnat eriytyvät ja kuntien päättäjien on löydettävä uusia kasvun lähteitä. Kuntien pitää löytää kunnan omat vahvuudet ja rakentaa menestystä niiden varaan. Kuten eräs keskisuuren kaupungin johtaja sanoi: "Tässä on vuosikausia istuttu seminaareissa ja odotettu valtion hopealuotia ja lottovoittoa. Nyt on alettava tekemään itse."

Kunnan yritysmyönteisyyttä mitataan myös sen yhteisöissä ja kuntayhtymissä, esimerkiksi koulutuksen tai yhdyskuntien huollon saralla. Yritysmyönteinen kunta ei syö omilla yhtiöillään ja toiminnoillaan yksityisiltä yrityksiltä elintilaa ja kasvumahdollisuuksia. Kuntien tehtävä ei ole pyörittää yrityksiä vaan jättää se markkinoille ja yrittäjille. Yritysmyönteinen kunta arvioi myös oman tuotantonsa kustannukset kriittisesti ja vertailukelpoisesti yksityisen sektorin kanssa ja kilpailuttaa reilusti myös omaa tuotantoaan.

Elinvoimakuntien roolia korostavat vielä vuoden 2025 alusta valtiolta kuntiin siirtyvät työvoimapaalvelut. Kuntien omistamat työllisyysalueet vastaavat jatkossa työn ja tekijöiden kohtaamisesta. Kunnissa tärkeä linjaus on se, kuinka paljon jatkossa työllisyyspolitiikka ja elinkeinopolitiikka toimivat yhdessä. On selvää, että työllisyys- ja yrityspalveluiden pitää toimia hyvin yhdessä ja niitä pitää kehittää yhteistyössä yritysten kanssa, koska työpaikkoja halutaan nimenomaan yrityksiin.

Tässä vaaliohjelmassa yrittäjät antavat tuleville poliittisille kuntapäättäjille vinkkejä yrittäjien näkökulmasta "unelmien elinvoimakunnasta". Jokaisen kunnan on luotava edellytykset kehityville ja käytännönläheiselle yritystoiminnalle. Vain siten kunnan kilpailukyky, verotulot ja taloudellinen liikkumavara paranevat kestävästi kunnan omista lähtökohdista.

Kuntavaaleissa päätetään elinvoimasta ja siitä, kuinka yrittäjien näkemykset huomioidaan. Vaaleissa pärjää se, joka näkee pitkän aikavälin kehityksen ja väistämättömän muutoksen sekä pystyy esittämään kunnan elinvoimaa edistäviä ratkaisuja.

2. Aluekehityksen trendit ja kuntien erilaistuminen

2.1 Yhtenäiskuntamalleista alueiden erikoistumiseen ja omiin vahvuuksiin

Suomessa on menossa useita suuria aluekehityksen muutoksia, jotka vaikuttavat merkittävästi yrittäjyyteen ja kuntiin. Kaupungistuminen ja kaupunkiseutuistuminen on jatkunut entistä voimakkaammin koronakriisin jälkeen. Väestökasvu on viidesosassa kunnista. Vuonna 2023 kuuden suurimman kaupunkiseudun muuttovoitto oli 37 000.

Negatiivisen väestönkehityksen pysäyttämiseksi maahanmuutto on yhä tärkeämpää monelle kunnalle. Toiset taas haluavat erikoistua seniorikunniksi.

Kunnat myös erilaistuvat voimakkaasti. Aikaisemmin puhuttiin yhtenäiskuntamallista, jossa tavoitteellisesti haluttiin pitää samat palvelut joka kunnassa. Tavoite ja todellisuus eivät ole kuitenkaan käytännössä toteutuneet juuri koskaan. Peteri Orpon hallitus on hyväksymässä ensimmäistä kertaa virallisesti kuntien erilaistumiskehityksen.

Meidän on tunnustettava, että kaikissa kunnissa ei enää pystytä pitämään samaa palveluvarustusta. Toisaalta elinkeinopolitiikassa kunnat myös tarvitsevat erilaisia toimenpiteitä. Teollisuusvaltainen Raahen edellyttää varmasti erilaista elinkeinopolitiikkaa kuin matkailuvaltainen Kuusamo tai Kittilä.

Tietyt kunnat ovat pitkäjänteisen työn tuloksena pystyneet löytämään uusia vahvuuksia ja onnistuneet markkinoimaan itsensä uudelleen. Vaasa ei ole hallintokaupunki, vaan energiaklusterin keskus Suomessa. Kuusamo tunnetaan Karhunkierroksesta ja Rukasta. Sodankylässä on elokuvafestivaali ja vahvaa kaivostoimintaa. Varkaus on tehokkaasti yhdistänyt vanhaa teollista perinnettä ja kulttuuria elinvoiman lähteenä.

Muutos on olennainen osa elävää kuntaa. Elinvoimaisessa kunnassa tuetaan muutosta mahdollisuutena, ymmärretään yritysten elinkaaren eri vaiheita ja toimitaan keskeneräisissä ja rosoisissakin puitteissa. Jos avoimet keskustelut, kokeilevat tekemiset ja liike pysähtyvät, pysähtyy myös kehitys.

2.2 Kuntataloudessa löytyy voittajia ja häviäjiä

Kuntataloudella on merkittävä rooli Suomen julkisessa taloudessa. Kunnallisella itsehallinnolla, kuten kunnan verotusoikeudella, on korostunut asema. Kuntatalouden näkökulmasta kuntien tärkein tehtävä on kunnan elinvoima. Vain siten kunta kykenee varmistamaan riittävän rahoituksen kuntalaisten palveluiden toteuttamiseen.

Kuntien verotulojen lähteitä ovat kunnallisvero eli kunnan osuus tuloveroista, yhteisöveron tuoton osuus ja kiinteistövero. Nämä kaikki verotulot ovat suoraan riippuvaisia kunnan elinvoimasta eli siitä miten kilpailukykyinen paikallistalous on.

Kunnan elinvoimapolitiikan strateginen tavoite on vahvistaa paikallistalouden kilpailukykyä ja lisätä siten kuntalaisten palvelujen toteuttamisessa tarvittavia resursseja. Tähän kunta tarvitsee tiivistä yhteistyötä kaikenkokoisten yritysten kanssa. Yritysten menestyksen edellytysten ja menestymisen vahvistamisen tulee olla kaikkien kuntien prioriteetti.

Orpon hallitus on asettanut tavoitteeksi, että kansantalouden tilinpidon mukainen kuntahallinnon rahoitusasema on lähellä tasapainoa 2027. Tämä edellyttää kuntatalouden tilanteen selvää kohenemistä, sillä julkisen talouden painelaskelman perusteella kuntahallinnon rahoitusasema suhteessa bruttokansantuotteeseen on -0,7 prosenttia 2027.

Kuntatalouden tulojen ja menojen välillä on lähivuosina selvä epätasapaino. Tilanne on heikoimmillaan 2026–27. Vuosikate ei kata poistoja eikä nettoinvestointeja 2025–28. Tilikauden tulos on lievästi miinuksella. Toiminnan ja investointien rahavirran odotetaan painuvan 1,5–2,0 miljardia euroa alijäämäiseksi. Kuntatalouden velka kasvaa valtiovarainministeriön arvion mukaan noin 6 miljardilla eurolla vuoteen 2028 mennessä.

Tavoitetta edistääkseen hallitus on päättänyt jo useista kuntatalouteen vaikuttavista toimita. Toimet vahvistavat kuntataloutta osaltaan, mutta eivät riittävästi. Samaa aikaan on tunnistettu se, että kuntatalouden rahoitusasematavoitteen saavuttaminen vaatii lisäsopeutustoimia tai ennakoiv-

tua vahvempaa talouskasvua, sillä kuntatalouden kehitysarvio on heikentynyt aiemmasta.

Vaikka valtio sitoutuu hallitusohjelman mukaisesti kompensoimaan kunnille asetettavat uudet tehtävät ja velvoitteet sekä mahdolliset tehtävien laajennukset rahoittamalla ne täysimääräisesti tai purkamalla muita velvoitteita, uhkaa kunnallisveroprosentin laskennallinen korotuspaine kasvaa kehyskauden aikana kaikissa kuntakokoryhmissä.

Mikäli kunnat haluavat välttää tai pienentää tulevien vuosien veronkorotuspainetta, kuntien on oman etunsa mukaista ottaa käyttöön elinvoiman edistämisessä keskeisessä roolissa olevat elinkeinopoliittiset toimet.

Taloukasvun paikallinen vahvistaminen on kunnalle mahdollista tekemällä tiivistä yhteistyötä yritysten kanssa. Parantamalla yritysten menestymisen mahdollisuuksia kunnat parantavat omia taloudellisen menestymisen mahdollisuuksia. Vain kehittyvä ja käytännönläheinen yritystoiminta turvaa kunnan menestyksen.

Kestävä julkinen talous toimii myös toisinpäin. Vain elinvoimainen kunta voi menestyä ja houkuttaa kuntaan työpaikkoja luovia yrityksiä, jotka maksavat paitsi yhteisöveroa ja kiinteistöveroa sekä ennen kaikkea luovat työllistämällä kunnallisveron veropohjan.

2.3 Paikkaan sidottu työ vähenee ja antaa uusia mahdollisuuksia

Monipaikkainen asuminen tarkoittaa asumista, työntekoa ja yrittämistä usealla eri paikkakunnalla. Monipaikkainen asuminen ja etätyö on koronan jälkeen pysyvästi korkeammalla tasolla kuin aikaisemmin. Kyselyjen mukaan moni olisi valmis vaihtamaan työpaikkaa, mikäli etätyöt eivät olisi mahdollisia. Rekrytoinneissa näkyy, että työpaikkoihin hakeudutaan aiempaa kauempaa, kun osan päivistä voi tehdä etänä. Tärkeää on myös huomioida monelle toimialalle välttämättömän sesonkityön tarpeet.

Työnantajalle on eduksi, että henkilöstöllä on Suomen eri alueiden tuntemusta ja laajat kontaktit eri puolille maata. Moni tuntee, että koti on kahdessa kunnassa. Halu tehdä monipaikkatyötä esimerkiksi vapaa-ajan asunnossa on iso mahdollisuus paikkakunnille, joilla on paljon vapaa-ajan asuntoja. Matkailukeskuksissa se toimii sesonkien tasaajana. Palveluiden kysyntä näillä paikkakunnilla kasvaa ja muuttaa aluetalouden rakennetta.

Tilastokeskuksen työolotutkimuksen 2023 mukaan 22 prosenttia palkansaajista oli etätyössä ainakin puolet työajastaan. Kaikkiaan 35 prosenttia

palkansaajista teki etätyötä ja nyt ensimmäistä kertaa naiset miehiä enemmän. Etätyötä tekevät ennen kaikkea ylemmät (68 %) sekä enenevästi määrin myös alemmat toimihenkilöt (31 %). Yhä useammalle etätyötä tekevälle etänä työskentelystä on tullut työnteon pääasiallinen muoto.

Yrittäjien Työelämägallupin (Verian 2024) mukaan etätöillä koetaan olevan paljon positiivisia vaikutuksia. Se on lisännyt työelämässä olevien mielestä työn itsenäisyyttä, tyytyväisyyttä, työn tuottavuutta ja mielekkyyttä sekä oman työn hallintaa. Etätyötä halutaan tehdä jatkossakin. 58 prosenttia haluaisi tehdä etätöitä joko koko ajan tai osan viikosta.

Etänä toimiva henkilö ei ole läheskään aina työntekijä. Yrittäjyydellä on merkittävä rooli monipaikkaisuuden kehittämisessä. Digitaalisesti toimiva yritys mahdollistaa paikasta riippumattoman liiketoiminnan. Monet palvelut voidaan tuottaa monipaikkaisesti digitaalisten yhteyksien avulla.

Tyytyväinen työntekijä ja yrittäjä on tuottava. Siksi etätyölle kannattaa antaa mahdollisuuksia siellä, missä sitä voidaan tehdä. Kun työmatka ei sanele niin paljon asuinpaikan valintaa, korostuvat vapaa-ajan ja perhetilanteen tarpeet ja toiveet. Hyvä elinympäristö ja toimivat palvelut tuovat pitovoimaa. Tämä on vahva viesti kunnille ja työnantajille.

Yrittäjät ehdottaa seuraavia toimia monipaikkaisuuden edistämiseksi:

1. Kunta arvioi monipaikkatyön olosuhteet ja varmistaa toimivat liikenne- ja tietoliikenneyhteydet kunnassa.
2. Kunta tarjoaa digitaalisia palveluja ja huomioi monipaikkatyöntekijöiden tarpeita palveluisaan.
3. Kunta edistää työnantajana hyviä etätyökäytäntöjä.
4. Kunta vaalii vetovoimaista elinympäristöä ja toimivia vapaa-ajan palveluja.

2.4 Nuorten ja maahanmuuttajien yrittäjyys on kasvussa – onko kunta valmis?

Yrittäjyys kiinnostaa nuoria. Nuorten tulevaisuusraportin mukaan (2024) 45 prosenttia yläkoulun ja toisen asteen tutkintoa suorittavista nuorista voisi

toimia yrittäjänä. Raportin mukaan (2023) 55 prosenttia toivoi, että koulussa kerrottaisiin enemmän työelämästä. Vain 34 prosenttia koki, että koulu kertoi riittävästi yrittäjyydestä.

Nuorten yrittäjyys on elinvoimaisen kunnan perusta. Nuoret yrittäjät tuovat uusia ideoita ja heidän tukemisensa on sijoitus tulevaisuuteen. Kunnan tulee tarjota mahdollisuuksia ja resursseja, jotta yrittäjät voivat menestyä ja kasvaa.

Jokaisen kunnan on mietittävä, miten omasta kunnasta saadaan niin viihtyisä ja kiinnostava, että nuoret eivät muuta pois. Nuoria ei saa sitoutettua kuntaan, jos esimerkiksi koulutusmahdollisuuksia tai kesätöitä ei ole tarjolla. Korkeakoulujen perässä pitää liikkua usein suurempiin kaupunkeihin, mutta on tärkeää miettiä juuri ne oman kunnan parhaat vetovoimatekijät, joilla nuoria saadaan palaamaan opiskeluvuosien jälkeen kotikuntaan ja perustamaan perheensä ja yrityksensä sinne.

Nuorille yrittäjille pitää olla saatavilla myös matalan kynnyksen neuvontapalveluita. Kunnan tulee olla paikka, jossa nuorten yrittäjien on mahdollisuus kehittää itseään ja yrityksiään. Kuntien kannattaa tarjota esimerkiksi mentorointiohjelmiä, joissa kokeneet paikalliset yrittäjät ohjaavat nuoria yrittäjiä. Monipaikkaisuus ja etätö on suosittu tapa yrittää, joten kunnan on tarjottava tähän oikeanlaiset resurssit.

Yrittäjyydestä kiinnostuneille nuorille pitää tarjota koulutuksia ja malleja yrittäjyyteen, mistä hyvä esimerkki on 4H-yrittäjyys. Kuntien tulisi myös mahdollistaa nuorille yrittäjille yhteisten edullisten työtilojen käyttö, jossa yrittäjät voivat verkostoitua ja saada tukea.

Maahanmuuttajayrittäjyys kasvaa Suomessa. Maahan muuttaneita yrittäjiä oli vuoden 2023 lopussa jo 28 000, mikä on merkittävä osuus

Suomen noin 320 000 yrittäjästä. Uudellamaalla jo lähes puolet uusista yrityksistä on maahanmuuttajien perustamia.

Yrittäjyys on monelle maahanmuuttajalle työllistymisen polku. Suomi monimuotoistuu ja siksi yrittäjyyspalveluiden kehittäminen vieraskielisen kohderyhmän tarpeiden mukaan on elinvoimaisen kunnan edellytys.

Palveluita tulee kehittää niin, että aloittavalle maahanmuuttajayrittäjälle tarjotaan yrittäjyyden eri mahdollisuudet. Tällä hetkellä maahanmuuttajat kokevat elinkeinopolitiikkaan ja yrittäjyyteen liittyvät tiedot hyvin pirstaleisina.

Yrittäjät ehdottaa seuraavia toimia tukemaan nuorten ja maahan muuttaneiden yrittäjyyttä:

5. Nuoria sitoutetaan kuntaan ensin kesätyöpaikoilla ja tarjoamalla matalan kynnyksen yrittäjyyspalveluja. Kunta voi tarjota myös erityisesti nuorille yrittäjille työtilaisuuksia ulkoistamalla omaa palvelutuotantoaan.
6. Kunnat helpottavat maahanmuuttajayrittäjiä toimitilojen löytämisessä sekä verkostojen rakentamisessa yhteistyössä yrittäjäjärjestöjen kanssa
7. Kunnat tarjoavat kieliopetusta maahanmuuttajille.
8. Maahanmuuttajan mukana Suomeen saapuu usein myös puoliso tai perhe. Asuinkunnan on tärkeää tarjota myös perheelle tukea integroitumisessa mm. kieliopetuksen ja muiden kulttuuritoimintojen kautta sekä tutustuttamalla maahanmuuttajat kantaväestön kanssa.

Yrittäjyys on monelle maahanmuuttajalle työllistymisen polku.

3. Kuntien merkittävä rooli yrittäjien toimintaympäristönä

3.1 Kaiken taustalla on sivistys, osaaminen ja yrittäjävalmiudet

Yrittäjäyyskasvatus on investointi tulevaisuuteen. Se hyödyttää sekä yksilöitä että yhteiskuntaa. Yrittäjäyyskasvatus kehittää luovuutta, yhteistyötä, vastuuta ja oma-aloitteisuutta. Se auttaa perustamaan yrityksiä ja oppimaan yrittäjyyttä, työelämätaitoja ja kokeilevaa kulttuuria jatkuvasti muuttuvassa maailmassa. Se tuo kuntiin uusia yrittäjiä, jotka synnyttävät työpaikkoja, kasvua ja elinvoimaa.

Kunnille on tärkeä panostaa siihen, että lapset ja nuoret tutustuvat yrittäjyyteen arjessaan ja oppivat työelämätaitoja, uravaihtoehtoja, talousosaamista sekä yrittäjämäisiä valmiuksia, yrittävää asennetta, vuorovaikutusta ja kestävyyttä. Yrittäjäyyskasvatusta tulee antaa kaikilla koulutusasteilla varhaiskasvatuksesta yliopistoon.

Laadukas päivähoito edistää lapsen kehitystä, tasoittaa oppimiseroja ja helpottaa vanhempien työntekoa. Se lisää perheiden ja yritysten hyvinvointia. Varhaiskasvatuksessa kasvatus on leikkiä, tutkimista, kokeilua ja toimintaa, jossa lapset saavat ilmaista itseään, tehdä aloitteita ja ratkoa ongelmia yhdessä.

Perusopetuksessa se on oppiaineiden yhdistämistä monialaisiin kokonaisuuksiin, joissa oppilaat tekevät yhdessä, hankkivat tietoa, keksivät ideoita ja toteuttavat projekteja.

Toisen asteen koulutuksessa hyödynnetään työelämälähtöisiä oppimisympäristöjä ja tilanteita, joissa opiskelijat oppivat tunnistamaan asiakkaiden tarpeita, soveltamaan osaamistaan, arvioimaan toimintaansa ja kehittämään itseään.

Korkea-asteen koulutuksessa se on tutkimus- ja innovaatiotoiminnan yhdistämistä opetukseen, jossa opiskelijat oppivat luomaan uutta tietoa ja arvoa, hyödyntämään eri alojen asiantuntijuutta, verkostoitumaan ja viestimään tehokkaasti.

Oppilaitosten ja yritysten yhteistyö luo oppilaille mahdollisuuksia nähdä erilaisia uravaihtoehtoja, soveltaa oppimaansa käytännössä, verkostoitua ja saada arvokasta työkokemusta ja -taitoja. Yrityksille se on tilaisuus vaikuttaa tulevaisuuden osaajien koulutukseen, rekrytoida potentiaalisia työntekijöitä ja edistää yrityskulttuuria ja imagoa.

Yrittäjät toivovat, että kunta panostaa sujuvaan koulupolkuun, työelämässä olevien jatkuvaan oppimiseen, monipuolisiin vapaa-ajan harrastuksiin ja kulttuurielämään.

Korkeakoulukunnilla korostuu korkeakoulujen kyky yritysyritysohjon. Usein ratkaisevassa asemassa ovat yksittäiset tutkijat, mutta heidän mahdollisuutensa yritysyritysohjon on riippuvainen korkeakoulujen toimintatavoista ja yritysyritysohjon kehittämisestä. Liian usein akateeminen urakehitys edellyttää tieteellisiä julkaisuja yritysyritysohjon sijaan. Ammattikorkeakouluissa tehdään tärkeää soveltavaa tutkimusta, joka on paljon lähempänä pk-yrityksiä kuin yliopistojen huippututkimus.

Kun kunta huolehtii, että tutkimus ja koulutus toimivat ja osaajia on riittävästi, yritykset panostavat tulevaisuuteen ja syntyy lisää työpaikkoja, uutta elinvoimaa ja hyvinvointia. Erityisen tärkeää on huolehtia pk-yritysten korkeakouluyhteistyöstä.

Yrittäjät ehdottaa seuraavia toimia kuntien yrittäjäkasvatuksen edistämiseksi:

9. Yrittäjäyyskasvatuksen strategia luodaan osaksi kunnan kokonaisstrategiaa ja kuntaan perustetaan yrittäjäyyskasvatuksen tiimi.
10. Kestävä yrittäjäyyskasvatus otetaan mukaan paikallisiin opetussuunnitelmiin joka kouluasteella, yrittäjäyyskasvatusta integroidaan eri oppiaineisiin ja erityisopetukseen ja yrittäjäyyskokemus hyväksytään osaksi opintoja.
11. Valitaan jokaiselle koululle yrittäjäkummi ja tiivistetään koulujen, yritysten, järjestöjen ja harrastajayhteisöjen välistä yhteistyötä opintokäytien, työelämäjaksojen, mentoroinnin ja yhteistapahtumien järjestämiseksi.
12. Perustetaan kouluihin yrittäjäyyskerhoja, joissa oppilaat ratkovat yritysten antamia aitoja haasteita.
13. Opettajille annetaan koulutusta ja vertaistukea yrittäjäyyskasvatuksen toteuttamiseksi ja jaetaan hyviä käytäntöjä koulujen kesken.

14. Kehitetään kesätyöseteli, joka mahdollistaa koululaisten kesätyön ja -yrittäjyyden.

15. Kunta tarjoaa yrittäjyysvalmennusta ja järjestää tiloja opiskelija- ja kesäyrityksille, jotta nuorten yrittäjyyspolku jatkuu.

Yrittäjät ehdottaa seuraavia toimia varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen kehittämiseksi:

16. Annetaan lapsiperheille varhaiskasvatuksen palveluseteli ja lisätään siten korkea-laatuisten varhaiskasvatuspalveluiden saatavuutta.

17. Opitaan perustaidot kunnolla, panostetaan matemaattisten taitojen oppimiseen ja työelämätaimoihin sekä edistetään käden taitoja ja toiminnallista oppimista.

18. Jotta saadaan kasvurauha nuorille aivoille, koulujen järjestyssääntöjä muutetaan niin, että kännyköiden käyttöä koulussa voidaan rajoittaa tilanteen mukaan.

Yrittäjät ehdottaa seuraavia toimia lukio-opetuksen kehittämiseksi:

19. Rohkaistaan lukioita toteuttamaan yrittäjyyden lukiodiplomeja, joiden kautta voi näyttää yrittäjyysosaamista ja harrastuneisuutta.

20. Toteutetaan etäoppimiskursseja ja verkko-opetusta koulutuksen saavutettavuuden parantamiseksi ja tarjonnan monipuolistamiseksi.

21. Toteutetaan kouluissa matalan kynnyksen mielenterveyspalveluja.

Yrittäjät ehdottaa seuraavia toimia vahvistamaan ammatillisen koulutuksen työelämälähtöisyyttä:

22. Tuetaan oppisopimuskoulutusta lisäämällä pk-yrittäjille maksettavia koulutuskorvauksia ja työpaikoilla tapahtuvaa ohjausta.

23. Kehitetään mahdollisuutta toteuttaa ammatti- ja erikoisammattitutkintojen erityisesti yrittäjyyteen liittyviä paikallisia tutkinnon osia oppisopimuskoulutuksena.

24. Toteutetaan yrittäjän ammattitutkintoa ja sen osia erityisesti maahanmuuttajataustaisille yrittäjille ja osatyökykyisille.

25. Huolehditaan siitä, että opiskelijoilla on riittävät työelämätaidot, kun he menevät ensimmäiseen harjoittelupaikkaansa.

26. Lisätään työpaikkaohjaajien ja yritysten osaamista tukea tarvitsevien opiskelijoiden ohjaamiseen.

27. Lisätään omistajavaihdoksiin liittyvää osaamista toteuttamalla jatkajakouluja.

28. Kehitetään oppimisympäristöistä oppilaitosten ja yritysten yhteisiä innovaatio- ja elinvoimakkeuksia ja vahvistetaan näin alueellista osaamiskosysteemiä sekä kutsutaan pk-yrittäjiä oppilaitosten toimielimiin ja ekosysteemeihin.

29. Toteutetaan pieniä osaamiskokonaisuuksia ja paikallisia tutkinnon osia alueen yrittäjien osaamisen päivittämiseksi.

30. Alueen kunnat suunnittelevat yhteistyössä oppilaitosten kanssa jatkuvan oppimisen palvelumallin, jossa koulutus- ja työelämäpalvelut vastaavat pk-yritysten osaamistarpeisiin.

Yrittäjät ehdottaa seuraavia toimia vahvistamaan yritysten korkeakoulu yhteistyötä:

31. Maan hallitus uudistaa tutkijan meritoimiselle tärkeitä mittareita. Tällä hetkellä arvostetaan paljon enemmän kansainvälisten tieteellisten julkaisujen määrää kuin tiivistä yritys yhteistyötä.

32. Korkeakoulupaikkakunnat osallistuvat myös lahjoitusprofessuurien rahoittamiseen alueen yrityselämän kannalta ratkaisevilla toimialoilla.

Yrittäjyyskasvatus on investointi tulevaisuuteen.

3.2 Maankäyttö ja houkuttelevat yritys- ja asuinalueet ovat kuntien käyntikortti

Yrityksillä on erilaisia käytännön tarpeita sijaintipaikkakunnan suhteen. Myös kunnan omilla yritysmyönteisillä toimintatavoilla on suuri merkitys investointipäätöksiin. Yrityksen sijoittumisen lisäksi olennaista on asiakaspohja sekä tarvittava työvoiman liikkuvuus. Maankäyttöpolitiikalla sekä sujuvilla kaava- ja lupaprosesseilla on vaikutuksensa alueen houkuttelevuuteen. Maankäyttö on kunnan itsenäisesti päätettävissä.

Nopealla ja ketterällä kaavoituksella kunta antaa itsestään kuvan houkuttelevana investointipaikkana. Hitaan kaavoittajan tai lupaprosessin maaneissa olevat kunnat eivät ole yrityksille vetoimaisia sijoituspaikkoja.

Kunnan on huolehdittava alueiden käytön suunnittelusta, rakentamisen ohjauksesta ja valvonnasta alueellaan sekä maapolitiikan harjoittamisesta. Kunnan maankäytön suunnittelun välineitä ovat muun muassa yleiskaava ja asemakaava, kunnan strategiat ja ohjelmat, maapolitiikka sekä rakennusjärjestys.

Onnistuakseen kunnalla tulee olla käytettävissä riittävät voimavarat ja asiantuntemus. Kaavoitusprosesseissa on hyvä varmistaa kunnan asiantuntemus esimerkiksi pienten kuntien yhteisiä aluearkkitehtejä hyödyntäen.

Maapolitiikalla tarkoitetaan kunnan maanhankintaan, tonttuluovutukseen ja kaavojen toteuttamiseen liittyviä tavoitteita ja toimia. Kunnassa on hyvä laatia oma maapoliittinen ohjelma, jos sitä ei ole. Maankäytön tulee tukea uusien yritystonttien kaavoittamista sekä rakennusten sujuvaa käyttötarkoitusten muuttamista. Tontin luovuttaminen vuokraamisen sijaan myymällä voi edistää asunohankkeen markkinoitavuutta ja kysyntää. Maankäytöllä on myös merkittävä rooli kestävän kehityksen tavoitteiden toteuttamisessa.

Yritysten hankkeisiin tarvitaan kaavoituksen lisäksi usein lupia ja selvityksiä. Tavallisimpia ovat rakentamislupa ja maa-ainesluvat. Koska lupapalveluiden joutuisuus on kaavoituksen rinnalla tärkeä seikka investointipäätöksiä tehtäessä, on käsitteilyajat syytä määritellä mahdollisimman lyhyiksi ja siten, että yritykset voivat luottaa annettuihin arvioihin. Digitalisaatio mahdollistaa tehokkaat ja laadukkaat palvelut ja hankesuunnittelun.

Kunnan tulee laatia ja hyväksyä rakennusjärjestys, jolla annetaan paikallisista oloista johtuvia määräyksiä ja ohjeita. Rakennusjärjestyksen määräykset voivat koskea rakennuspaikkaa, rakennuk-

sen kokoa ja sen sijoittumista, rakennuksen sopeutumista ympäristöön, rakentamistapaa, istutuksia, aitoja ja muita rakennelmia, rakennetun ympäristön hoitoa, vesihuollon järjestämistä, suunnittelutarvealueen määrittelemistä sekä muita niihin rinnastettavia paikallisia rakentamista koskevia seikkoja.

Kunnalla on harkintavaltaa sen suhteen, kuinka byrokraattinen se lupaasioissa on. Kunta voi esimerkiksi linjata, vaatiiko mainoskyltin pystyttäminen tai kioskin, lavan, hiihtohissin, varastoalueen tai parkkipaikan rakentaminen tai energiaremontti rakennusluvan, toimenpideluvan, toimenpideilmoituksen vai voiko toimenpiteen tehdä ilman ilmoitusta.

Maa- ja tonttipolitiikka on perustunut monissa kunnissa vallitsevaan perinteeseen. Osassa painottuu kunnan omalle maalle kaavoittaminen ja toisissa taas yksityisten.

Kunnan kannattaa määritellä maankäyttöpolitiikkansa. Maaohjelman valmisteluun tai olemassa olevan ohjelman päivittämistyöhön on hyvä ottaa mukaan alueelliset ja paikalliset yrittäjäyhdistykset. Puhtaiden maiden ja ylijäämämassojen toimivalla varastoinnilla voidaan rakennushankkeita sujuvoittaa ja myös hallita kustannuksia.

Kaavoitus on kunnille pitkäjänteisen talouden kysymys. Oikea-aikaiset ja ripeät prosessit edesauttavat yritysten sijoittumista ja tarpeiden mukaista asuntotuotantoa, mikä vahvistaa kunnan elinvoimaa ja taloutta. Kaavojen tulee olla kokonaistaloudellisesti perusteltuja ja vaihtoehtoiskustannuksia on hyvä tarkastella.

Kunnan tulee ymmärtää kaavamääräysten, tontinluovutusehtojen ja muiden ohjeiden vaikutus rakentamisen hintaan ja edellytyksiin. Liian tarkka sääntely ei edistä yritysten sijoittumista ja pk-rakentajien toimintaa. Etenkin täydennysrakentamisessa pitäisi hyväksyä joustavampi sääntely, koska muutoin ei rakenneta lainkaan. Uudessa rakennuskannassa sääntely taas nostaa rakentamisen hintaa ja laskee tontin markkinahintaa.

Valmisteilla oleva alueidenkäyttölaki tähtää aloiteoikeuteen kiinteistön omistajalle asemakaavoitukseen, prosessien nopeuttamiseen ja joustavoittamiseen sekä valitusten vähentämiseen. Kuntien tulee ottaa käyttöön joustavat toimintatavat jo ennakkoiden.

Kaupunki- ja kuntakeskustoissa yritysten tuottamat palvelut ja kauppa elävöittävät alueita. Kulttuurin ja luovat alan yritykset tuovat elinvoimaa ja työllistävät. Keskustojen viihtyisyys ja yhteistyössä toteutetut tapahtumat luovat vireyttä koko kuntaan.

Erikoiskaupan yrityksistä monet toimivat kaupunkien ja kuntien keskustoissa. Kaupan alan

yritykset kamppailevat verkkokaupan, kohonneiden kustannusten, muuttuneen asiakaspohjan ja pienenevien asiakasvirtojen kanssa. Monilla paikakunnilla keskustat ovat näivettymässä. Tarvitaan vaikuttavia toimia palveluiden säilyttämiseksi. Kivijalkakaupan toimintaedellytysten vahvistaminen vaatii monenlaisia keinoja.

Kaupan alan yrityksille ja palveluille pitää osoittaa laadultaan ja määrältään riittävästi sijoitautumispaikkoja, jotta vähittäiskaupan palveluiden kehittäminen ja toimiva kilpailu on tosiasiallisesti mahdollista. Joustavat kaavaratkaisut, kiinteistöjen väliaikaiskäyttö ja käyttötarkoituksen muutokset vahvistavat yritysten toimintamahdollisuuksia.

Hyvä saavutettavuus ja keskusta-alueiden houkuttelevuus ovat avainasemassa. Tärkeää on toteuttaa infrahankkeita niin, ettei asiointi liikkeisiin esty tai vaikeudu.

Kaupan yrityksille on tärkeää, että asiakkaat pääsevät sujuvasti asioimaan myymälöissä, sijaitsevat ne sitten keskustoissa, kauppakeskuksissa tai muissa kaupan keskittymissä. Hyvien liikenneyhteyksien ja sujuvan liikenteen lisäksi tarvitaan riittävästi pysäköintimahdollisuuksia lähelle kauppoja. Kävely- ja pyöräily-yhteydet sekä julkinen liikenne tuovat myös asiakkaita ja palvelevat työntekijöitä.

Monipuoliset ja laadukkaat asumisen vaihtoehdot toimivat kunnan elin- ja pitovoimatekijöinä. Ne vaikuttavat merkittävästi työvoiman saatavuuteen. Kunnan tulee edesauttaa työvoiman liikkuvuutta mahdollistamalla muuttajille asumisen vaihtoehtoja. Hyvä elinympäristö ja palvelut on kunnan kilpailutekijä.

Kasvuseuduilla asuntokaavoituksen ja -tuotannon riittävällä määrällä on ainut tapa pitää asuminen kurissa, ja mahdollistaa pienipalkkaisempien palvelualojen työntekijöiden asettuminen järkevien matkojen päähän työpaikoista.

Kunnan vuokra-asuntojen myöntämisessä ei tulisi priorisoida kunnan työntekijöitä, vaan kohdella asunnonhakijoita tasapuolisesti. Kohtuuhintaisia asuntoja tulee suunnata pääasiassa henkilöille, joiden on muuten vaikeampi saada asuntoa. Julkisesti rahoitetuissa asunnoissa ylipäänsä tulisi vaihtuvuutta turvata määrän sijaan, sillä se edistäisi myös työn perässä muuttoa.

Kunnat eivät toimi umpiossa, vaan toiminnallisina seutuina ja osana laajempaa aluetta. Yritystoiminta, työssäkäynti ja asiointi eivät katso kuntarajoja. Siksi kunnan tulee toimia tiiviissä yhteistyössä ympäröivien kuntien ja alueen elinkeinoelämän kanssa, jotta alueen elinvoima ja elinkeinoelämän olosuhteet vahvistuvat. Saavutettavuus ja liikenneyhteydet ovat tässä avainasemassa.

Yrittäjät ehdottaa seuraavia toimia keskustojen elinvoiman lisäämiseksi:

33. Lisätään yhteistyötä kunnan, järjestöjen ja palveluita tarjoavien yritysten välillä ja kuullaan yritysten näkemyksiä kaikissa niiden toimintaa koskevissa hankkeissa.

34. Kunta vaalii kunta- ja kaupunkikeskustojen viihtyisyyttä ja turvallisuutta yhteistyössä paikallisten yrittäjien kanssa huomioiden heidän tarpeensa.

35. Järjestetään tapahtumia yhteistyössä yritysten kanssa niin, että paikalliset yritykset pääsevät osaksi asiakasvirtoja, ja luodaan siten vireyttä koko kuntaan.

36. Tarjotaan kunnan asukkaille laajempaa palvelualikoimaa esimerkiksi ottamalla tyhjiä liiketiloja hyötykäyttöön ja tarjoamalla yrityksille mahdollisuuksia perustaa pop-up-myyvälöitä.

37. Vuokrataso kunnan omistamissa kiinteistöissä pitää olla sillä tasolla, että toiminta on kannattavaa. Näin saadaan myös kunnalle vuokratuloja tyhjien tilojen sijaan.

38. Parannetaan keskustojen ja kauppakeskitymien saavutettavuutta hyvillä julkisilla sekä kävelyn ja pyöräilyn yhteyksillä.

39. Varmistetaan pysäköinti kaavoituksen, opastuksen ja hinnoittelun keinoin.

Yrittäjät ehdottaa seuraavia toimia kuntien kaavoitus- ja asuntopolitiikkaan:

40. Kunnan yritysmyönteinen maa- ja tonttipolitiikka varmistaa kilpailukykyisen tonttitarjonnan ja käyttötarkoituksen muutokset.

41. Kunta tarjoaa yrityksille ennakkoiden sopivia sijainteja kilpailun mahdollistaen. Investointimyönteisyyden takaa ketterä ja asiakaslähtöinen kaavoitus.

42. Hinnoitteluperusteet ovat läpinäkyviä.

3.3 Norminpurun avulla nopeaa ja joustavaa päätöksentekoa

Maan hallitus on toteuttamassa normipurkutaloita. Lähes kaikki tunnustavat, että hyvinvointiyhteiskunta on paisunut liian suureksi ja kankeaksi. Suuntaa on käännettävä kohti toimivampaa ja joustavampaa julkishallintoa. Normeja purkamalla voidaan yksinkertaistaa hallintoa, parantaa tehokkuutta ja vähentää byrokratiaa.

Turhat normit ja sääntely ovat tietynlainen epäluottamuksen osoitus valtiolta kuntien suuntaan: ylhäältä tulevalta tarkalla sääntelyllä annetaan ymmärtää, että kunnat eivät itse osaisi järjestää palveluja parhaalla mahdollisella tavalla. Normien keventäminen on ainoa aito tie keventää byrokratiakoneistoa.

Tiukoja henkilöstön kelpoisuusehtovaateita ja tarkkoja mitoituksia eri palveluissa tulisi väljentää, työllisyyspalvelujen kankeaa järjestämismallia järjestelee sekä keventää ja tarpeettoman laajaa valitusoikeutta maankäytön ja kaavoituksen eri vaiheissa rajata.

Yrittäjäjärjestö on tehnyt listauksia turhista normeista. Kuntia koskevia norminpurkuehdotuksia ovat mm. lupaviranomaisille enimmäiskäsittelyajat päätöksentekoon, osa-aikainen oppisopimus pk-yrityksiin, oppisopimusaikaisen palkkauksen porrastus opiskelijan osaamisen mukaan ja mahdollisuus osoittaa osaaminen myös englannin kielellä.

Kunnat tekivät keväällä 2024 yhteensä 468 normien kevennysideaa ja 57 kokeiluideaa eri sektorilainsäädännön keventämiseksi. Lisäksi esitettiin 178 ideaa VM:n digitalisaation esteitä kartoittavaan kyselyyn.

Kunniltakin löytyy yrittäjyyteen liittyviä norminpurkuehdotuksia. Halutaan keventää rakentamisluvan edellytyksiä, poistaa ELY-keskusten valitusoikeus kaava-asioissa, kohtuullistaa maankäytön suunnittelun selvitystaakkaa sekä yhdistää yleis- ja asemakaavaprosessit. Kunnat haluavat myös keventää byrokraattista työvoimapalvelun mallia, pilotoida automaattista päätöksentekoa ja rajata valituslupan asianosaisiin.

Kuntien norminpurkulistalta löytyy myös yrittäjyyden näkökulmasta negatiivisia vaatimuksia. Kunnat ehdottavat, että hankintalaki ei saa rajoittaa kuntien itsehallintoa itse päättää parhaita tapoja palvelun järjestämiseen.

Toivomme, että norminpurun ansiosta kunnan toiminnasta ja päätöksenteosta tulee virtaviivaisempaa, vaikuttavampaa, resurssiviisaampaa, tehokkaampaa, joustavampaa ja luovempaa. Lisäksi kuntien tulisi ymmärtää markkinoiden avaamisen ja yritysyhteistyön merkitys kuntien taloudelle ja tulevaisuudelle.

Yrittäjät ehdottaa seuraavia toimia kuntien norminpurkuun:

43. Asetetaan kuntien lupaviranomaisille enimmäisajat päätöksentekoon. Asetetaan viranomaiselle velvollisuus korvata viivästymisestä aiheutuneita kustannuksia.
44. Kevennetään rakentamisluvan edellytyksiä.
45. Kehitetään kaavoitusjärjestelmää niin, että se soveltuu erilaisille kunnille.
46. Yhdistetään yleis- ja asemakaavaprosessit ja lisätään kaavoitusprosessiin maaomistajan aloitusoikeus.
47. Digitalisoidaan kaavoitus- ja lupaprosessit.
48. Rajataan valituslupa vain asianosaisiin.
49. Työvoimapalvelujen lakisäätteistä palveluprosessia kevennetään, jotta rajallista resurssia voidaan käyttää tarkoituksenmukaisemmin ja asiakaslähtöisemmin.

3.4 Kuntien keskinäinen yhteistyö luo vahvempaa elinkeinopolitiikkaa

Kuntien väliseen yhteistyöhön kannattaa panostaa. Kuntayhteistyöstä hyötyy kuntalainen, kunta ja yritykset. Kuntien kannattaa pohtia erityisesti palvelutuotantonsa ja kaavoituksen suhteen sitä, onko kuntien välinen yhteistyö mahdollista. Yleensä niin on, kunhan sitä vaan halutaan toteuttaa.

Esimerkiksi kaavoituksessa kuntien raja-alueille sijoitetut yritysalueet tukevat molempien kuntien elinvoimaa. Toisaalta esimerkiksi varhaiskasvatuksen palvelusetelit, joissa on samat kriteerit ja joita voidaan myöntää myös toisen kunnan alueella olevaan yksityiseen päiväkotiin, ovat asiakkaan kannalta tärkeitä ja samalla kunnat voivat mahdollistaa kuntalasten valinnanvapautta lastensa päiväkodin valinnan myötä.

Kuntien kannattaa verkostoitua myös vertaisiin kuntaryhmiin yhdessä oppimisen, samankaltaisten haasteiden ja vaikuttamisen näkökulmasta. Näin kunnat löytävät yhteisiä ratkaisuja ja pääsevät toimimaan kokoaan suurempina vaikuttajina ja kasvun edistäjinä.

Valtion kaupunkipolitiikka on viime vuosina

järjestäytyneet kumppanuuksiin, sopimukselliseen yhteistyöhön ja kaupunkiverkostoihin. Valtion ja kaupunkien kumppanuudet perustuvat kaupunkien omiin aloitteisiin.

Strateginen allianssi kuuden suurimman kaupungin kanssa tavoittelee entistä tehokkaampaa, operationaalista yhteistyötä valtakunnallisten ja erityisesti suurimpia kaupunkeja koskevien haasteiden ratkaisemiseksi.

Elinvoimakumppanuus Jyväskylän, Kuopion ja Lahden kaupunkien kanssa keskittyy alueellisen elinvoiman ja osaamisen sekä urheilukaupunkeina liikkumisen kysymyksiin.

Keskisuurten kasvukaupunkiverkoston kaupunkien eli Porin, Kouvolan, Vaasan, Hämeenlinnan, Seinäjoen, Rovaniemen, Mikkelin, Porvoon, Salon, Kotkan, Kokkolan, Hyvinkään ja Kajaanin kumppanuuden tavoitteena on vahvistaa valtion ja kaupunkien vuoropuhelua, jakaa yhteinen tilannekuva kehityksestä ja löytää ratkaisuja yhteisiin haasteisiin ensimmäisinä teemoina kulttuuri ja uudistuva teollisuus.

Lisäksi Lappeenrannan, Joensuun ja Imatran on määrä käynnistää temaattinen kumppanuustyö, joka linkittyy Itäisen Suomen ohjelmaan.

Sopimuksellista kumppanuutta ovat seitsemän kaupunkiseudun kanssa solmittavat maankäytön, asumisen ja liikenteen MAL-sopimukset sekä innovaatioiden vauhdittamiseen tarkoitetut ekosysteemisopimukset parinkymmenen yliopisto- ja yliopistokeskuskaupungin kanssa.

Myös seutukaupungit ovat järjestäytyneet ja seutukaupunkipolitiikka on onnistunut erityisesti seutukaupunkien näkyvyyden vahvistamisessa ja niiden tunnistamisessa omaksi kaupunkityypikseen. Tämä tunnustus on tuonut seutukaupungit vahvemmin osaksi kansallista kaupunkipolitiikkaa ja eri kehittämisohjelmia.

Yrittäjät ehdottaa seuraavia toimia kuntien välisen yhteistyön edistämiseksi:

50. Kunnan tulee tehdä muiden seudun kuntien kanssa tarkoituksenmukaista yhteistyötä palvelutuotannossa ja kaavoituksessa. Hyväksytään esimerkiksi varhaiskasvatuksessa palvelusetelit, joita voidaan käyttää myös toisen kunnan alueella sijaitsevassa päiväkodissa.

51. Kuntien ja kaupunkien tulee verkostoitua samankaltaisten kuntien kanssa yhdessä oppimisen, yhtenevien haasteiden ja vaikuttamisen vuoksi sekä terästä kumppanuutta valtion ja yritysten kanssa.

3.5 Uusi teollisuuspolitiikka ja erityistalousalueet

Maailma on viime vuosina siirtynyt vapaan kilpailun sijasta valtiiovetoiseen teollisuuspolitiikkaan. Vahvat talouden blokit kilpailevat keskenään, mutta myös EU:n sisällä suuret maat tukevat surutta teollisuuden sijoittumista omaan maahansa.

Suomi ei pysty pärjäämään valtiontukikilpailussa, vaan meidän on löydettävä kilpailukyky muualta. Monet vannovat edelleen avoimuuden, vähäisen korruption, tehokkaan hallinnon sekä yhteiskunnan vakauden ja turvallisuuden nimeen. Tämä voi olla Suomen valttikortti kansainvälisten investointien houkuttelussa.

Maan hallituksen uudessa teollisuuspoliittisessa strategiassa näyttävät korostuvan teollisuuden erityistalousalueet. Joihinkin kuntiin halutaan synnyttää ja kehittää nykyistä huomattavasti suurempia teollisuuspuistoja, joihin liittyy kenties myös erityistalousalueiden piirteitä (nopeampi kaavoitus ja luvat, sisäinen kiertotalous, edullinen uusiutuva energia, yhteinen jätevedenpuhdistamo ym.).

Osana teollisuuspolitiikkaa osa kunnista on löytänyt merkittävän uuden tulonlähteen tuuli-voimasta. Lähellä oleva edullinen ja päästötön energiantuotanto houkuttelee jatkojalostajia. Esimerkiksi Simoon on suunnitteilla vetytehdas. Itä-Suomi toivoo uutta nousua aurinkoenergiapais- tojen myötä.

Yrittäjät ehdottaa seuraavia toimia teollisuuspolitiikassa:

52. Kunnan tulee nähdä teollisuuspolitiikka laajemmin osana elinkeinopolitiikkaa. Osaajat haluavat työpaikkojen lisäksi viihtyisiä asuinympäristöjä, hyviä palveluja ja saavutettavuutta.

53. Mikäli uusia teollisuuden erityistalousalueita perustetaan, niitä ei ole mahdollista ja järkevää perustaa joka kuntaan. Siksi teollisuuspolitiikassa tarvitaan laajempaa alueellista yhteistyötä ja kuntien erikoitumista.

54. Uuden teollisuuspolitiikan oleellisena osana on puhdas ja edullinen energiantuotanto. Mahdollisuuksien mukaan kuntien on pystyttävä kaavoittamaan alueita esimerkiksi tuuli- ja aurinkovoimalle.

55. Kiertotalous on merkittävä osa uutta teollisuuspolitiikkaa. Kuntien on annettava kiertotalouden yrityksille mahdollisuus kehittyä rajoittamalla omien jäteyhtiöiden toimet sellaisille osa-alueille, joissa ei

ole yksityisiä yrityksiä. Samoin kiertotalousyritysten luvitus on sujuvoitettava.

3.6 Liiketoiminta tarvitsee tiedon, ihmisten ja tavarankuljetusta

Liikenne on yrityksille elinehto. Asiakkaiden, työntekijöiden ja yrittäjän – kuten myös tavarankuljetuksen – tulee liikkua luotettavasti ja sujuvasti.

Tietoliikenneyhteydet ovat osa yrityksen perusinfraa ja kaikessa liiketoiminnassa tarvitaan luotettavat verkkoyhteydet. Traficomin yritysten saavutettavuuskyselyn (2022) mukaan keskimäärin viisi prosenttia yrityksistä raportoi tietoliikenne- tai nettiyhteytensä olevan riittämättömiä toimintaansa varten. Ongelma on alueellisesti eriytynyt, sillä luku oli lähes kaksinkertainen Pohjois-Suomessa.

Kunnissa tulee panostaa kattavien ja nopeiden verkkoyhteyksien turvaamiseen kaikkialla Suomessa, erityisesti maaseutu- ja harvaan asutuilla alueilla. Valtaosa Suomen laajakaistaverkosta rakentuu markkinaehtoisesti. Siellä, missä markkinat toimivat, ei niiden toimintaan ole syytä puuttua. Kun markkinoilla ilmenee puutteita esimerkiksi alhaisen käyttäjämäärän ja pitkien etäisyyksien vuoksi, on laajakaistarakentamista tuettava niin EU:n, valtion kuin kuntien varoista.

Vuonna 2023 nopea kiinteä nettiyhteys oli saatavilla 78 prosentilla kotitalouksista, mutta laajakaistasaatavuudessa ja valokuiturakentamisessa on suuria alueellisia eroja. Maaseudulla saatavuus keskittyy paikalliskeskukseen. Teleoperaattoreiden kanssa on tehtävä yhteistyötä kuitu- ja 5G-verkkojen laajentamiseksi ja lupa- ja sääntelyprosesseja on nopeutettava uusien yhteyksien rakentamiseksi.

Julkisissa tiloissa, kuten sairaaloissa, virastoissa ja kouluissa, on varmistettava toimivat ja luotettavat laajakaistayhteydet. Hyvät verkkoyhteydet mahdollistavat monipaikkaisuuden ja matkailun läpi Suomen, mikä vahvistaa alueiden ja pienempien kuntien elinvoimaisuutta. Kuntien tulee markkinoida alueidensa hyviä verkkoyhteyksiä ja digitaalisia palveluita houkutelakseen uusia yrityksiä ja asukkaita.

Verkkoyhteyksien luotettavuus ja vikasietoisuus on taattava erityisesti kriittisissä palveluissa ja hätätilanteissa. Tietoliikennevarmuutta tulee parantaa rakentamalla kiinteitä laajakaistayhteyksiä mobiiliverkkojen ohella, jotta huoltovarmuus säilyy kaikissa oloissa.

Yrityksen sijoittuminen ja saavutettavuus on keskeinen kilpailukyky- ja kustannustekijä. Toimi-

alan mukaan painottuu joko asiakkaiden, työntekijöiden tai kuljetusten saavutettavuus. Joskus riittää paikallinen saavutettavuus, mutta usein tarve on valtakunnallinen tai jopa globaali. Teollisuuden ja rakentamisen toimitusketjujen tulee olla eheitä ja liikenneverkon toimintavarma. Logistiikkakeskukset, raskaan liikenteen taukopaikat ja entistä enemmän myös vaihtoehtoisten käyttövoimien jakeluinfra tarvitsevat tontteja hyvissä sijainneissa. Jakeluliikenteen tarpeet korostuvat kaupunkien keskustoissa.

Liikenneverkkojen päivittäinen kunto on toimintavarmuuden perusta. Valtion vastuulla olevien maanteiden ja ratojen sekä kuntien katuverkon korjausvelka kasvaa. Näihin molempiin tarvitaan lisärahoitusta ja oikea-aikaista kunnossa- ja ylläpitoa. Toimintaympäristön muuttuessa tarvitaan myös elinkeinoelämää, yhdyskuntarakenteen kehittämistä sekä kokonaisturvallisuutta varmistavia infrainvestointeja.

Erilaisissa kunnissa tarvitaan erilaisia liikennejärjestelmäratkaisuja. Kasvavilla kaupunkiseuduilla tehokas joukkoliikenne mahdollistaa kestävä kasvun ja sujuvoittaa liikennettä. Lyhyillä matkoilla taajamissa kävely ja pyöräily toimivat monelle ja elävöittävät keskuksia.

Haja-asutusalueella henkilöauto on peruskulmuoto. Ammattikuljettajille liikenneympäristö on työpaikka. Keskustoissa tila on joskus kortilla ja liikennematkustajien valmistelussa laaja-alainen vaikutusten arviointi ja yhteinen pohdiskelu on tarpeen.

Oikein mitoitettujen julkisen liikenteen palvelut ja niiden riittävä rahoitus on tarpeen kaiken kokoisissa kunnissa, koska 26 prosenttia suomalaisista kotitalouksista on autottomia. Työntekijöiden ja asiakkaiden liikkumismahdollisuudet ovat yritykselle elintärkeitä.

Kaupunkiseuduilla kuntapohjaiset joukkoliikenteen toimivaltaiset viranomaiset vastaavat joukkoliikenteen järjestämisestä ja myös rahoittavat sitä lipputulojen lisäksi. Matkailuliiketoiminnalle julkiset liikenteen palvelut mahdollistavat asiakkaiden saapumisen ja ovat välttämätön osa palvelujen ketjua.

Kunnat vastaavat koulukuljetuksista. Hyvinvointialueet vastaavat henkilökuljetusten järjestämisestä sosiaalihuoltolain tai vammaispalvelulain perusteella ja terveydenhuollon taksimatkoja korvaa Kela.

Toimiva liikenteen infrastruktuuri, tietoliikenteen ja liikkumisen palvelut eivät toteutuisi ilman yrityksiä ja yrittäjiä. Alueen yrittäjät ja kuntien reilut julkiset hankintamenettelyt varmistavat menestyksen eväät kunnan koko elinkeinoelämälle.

Yrittäjät ehdottaa seuraavia toimia kuntien liikenne- ja ratkaisuihin:

- 56.** Kunta varmistaa yhteistyössä valtion kanssa kunnan hyvän saavuttavuuden.
- 57.** Panostetaan teiden ja katujen ylläpitoon ja kauppapaikkojen saavutettavuuteen. Käynnistetään liikennehankkeita, jotka sujuvoittavat liikkumista.
- 58.** Kunta varmistaa kaavoituksessa ja tontinluovutuksessa soveltuvat alueet logistiikkakeskuksille ja raskaan liikenteen taukopaikoille.
- 59.** Kunta mahdollistaa kestävä ja terveyttä edistävän liikkumisen vaihtoehdot sekä varmistaa julkisen liikenteen palvelut työssäkäyntialueella yhteistyössä muiden kuntien ja valtion kanssa.

3.7 Kunnat digitalisaation muutosjohtajina

Tekoälyllä on valtava potentiaali parantaa kuntien palveluita ja tehostaa niiden toimintaa. Samalla kun valtio digitalisoi palveluitaan ja kehittää tekoälyn käyttöä viranomais- ja palveluissa, on tärkeää varmistaa, että kunnat ovat myös aktiivisesti mukana tekoälyhankkeissa, jotta ne voivat hyödyntää tekoälyn tarjoamia mahdollisuuksia. Kuntien on varmistettava, että tekoälyä käytetään eettisesti ja vastuullisesti kuntien palveluiden kehittämisessä kansalaisten tietoturva- ja oikeus- huomioiden. Tämä edellyttää myös investointeja henkilökunnan koulutukseen ja osaamiseen, jotta kunnat voivat kehittää ja hyödyntää tekoälyratkaisuja tehokkaasti.

Kuntien ja työntekijöiden digi- ja kyberosaamiseen pitää panostaa. Digitalisoituvassa Suomessa on ehdottoman tärkeää varmistaa, että kaikki palvelut ovat turvallisia ja helposti saavutettavissa. Kuntien on päivitettävä sekä ohjelmistonsa että henkilökuntansa tietoturvaosaamista säännöllisesti, jotta kuntalaisten tiedot pysyvät turvassa.

Elinvoimainen kunta pysyy mukana digitaalisessa kehityksessä. Samalla yrittäjille suunnattuja kuntapalveluita tulee yhdenmukaistaa sekä kehittää turvallisesti ja saavutettavasti, yhdessä digitalisovien viranomaispalveluiden kanssa.

Digitaalisia ratkaisuja voidaan valjastaa myös osallisuuden ja demokratian kehittämiseen. Päättäjien tulee parantaa poliittisen päätöksenteon läpinäkyvyyttä ja osallisuutta luomalla digitaalisia ja reaaliaikaisia kommunikointialustoja kuntalais-

ten kanssa. Jokaiseen kuntaan voi perustaa muun muassa digitaalisen aloitepalvelun kuntalaisille ja yrityksille, suoran yhteydenottoalustan tai -lomakkeen poliitikoille ja virkahenkilökunnalle sekä toimittaa live-lähetystyöskuntien valtuustojen kokouksista.

Läpinäkyvyys ja aloitekyky luo luottamuksen ilmapiiriä päättäjien ja kuntalaisten välillä. Digitaalisilla välineillä voidaan myös tehostaa kunnan virkahenkilökunnan ja päättäjien viestintää kuntalaisten ja yritysten suuntaan. Näillä keinoilla voidaan myös kasvattaa nuorten osallisuutta ja sitoutumista kunnan kehittämiseen.

Yrittäjät ehdottaa seuraavia toimia kuntien digitalisaation edistämiseksi:

- 60.** Kunta panostaa tekoälyn tuomiin mahdollisuuksiin ja aktiivisesti osallistuu tekoälykokeiluihin sekä kouluttaa henkilökuntaa tekoälyn käyttöön.
- 61.** Kunta investoi digitaalisiin palveluihin sekä huolehtii tietoturvasta.

62. Kunta kasvattaa päätöksenteon läpinäkyvyyttä ja kuntalaisten luottamusta ottamalla käyttöön digitaalisia vaikuttamisen työkaluja kuten aloitepalvelun, yhteydenottolomakkeen ja valtuustojen live-lähetystyöskuntien.

3.8 Yrittäjiltä edellytetään vastuullisuutta ja niin kunnaltakin

Kunnat ovat tärkeitä toimijoita energia-, ilmasto- ja luontopolitiikassa ja teema sisältyy vahvasti kuntastrategioihin. Vihreä siirtymä eri muodoissaan näkyy kuntatasolla ja toimintaympäristön ennakoitavuus on kaikkien yrittäjien etu. Kuntien ja kaupunkien kestävyys- ja vastuullisuustoimissa paikalliset yritykset ja toimijat ovat osa ratkaisua. Kuntien valinnat mahdollistavat myös yritysten vastuullisuuden kehittämisen.

Energiasektorilla kuntaomisteisilla energia-yhtiöillä on suuri merkitys ilmastotavoitteiden saavuttamisessa. Kuntapäättäjillä on siten keskeinen rooli energiasektorin päästövähennystalkoissa. Tuuli- ja aurinkovoiman sijoittuminen mahdollistetaan kaavoituksella. Kantaverkon kehittämistä tulee jatkaa.

Puhtaammat teknologiat ja polttoaineet perustuvat pääosin kotimaisten energialähteiden hyödyntämiseen. Niillä edistetään paikallista yrittäjyyttä sekä työllisyys- ja aluepoliittisia tavoitteita.

Uusiutuvan energian edistäminen tuo merkittäviä tuloja: yksi tuulivoimala tuottaa kunnalle vuosittain keskimäärin 35 000–45 000 euroa kiinteistövero.

Uusiutuvan energian tuottamat kiinteistöverotulot pitää jatkossakin jäädä voimalan rakentaneelle kunnalle. Uusiutuva energia myös vähentää riippuvuutta tuontien energiasta ja parantaa siten huoltovarmuutta. Fossiilisista tuontipolttoaineista luopuminen luo siis haasteista huolimatta tilaa yrittäjävetoisille ratkaisuille.

Yksi vihreiden investointien kulmakivistä on hyvin toimiva, ennustettava ja hallittava monipuolinen energiajärjestelmä. Yrityksille tulee olla tarjolla riittävästi puhdasta, edullista ja toimitusvarmaa energiaa.

Kuten kaikkien suurten muutosten, myös energiamurroksen seurauksena syntyy lieve-ilmioita. Niiden lievittämiseksi tarvitaan energiajärjestelmän ennustettavuutta, seuranta- ja hallintamahdollisuuksia parantavia ratkaisuja. Energian käytön ajoituksen merkitys kasvaa säästä riippuvan uusiutuvan energian osuuden kasvaessa. Kuntien tulee luoda otollinen toimintaympäristö kulutuksen joustavuutta hyödyntävälle liiketoiminnalle.

Eri energiajärjestelmien yhteistoiminnalla on keskeinen rooli meneillään olevassa energiamurroksessa: energiajärjestelmän täytyy jatkossa pystyä hyödyntämään nykyistä joustavammin monia eri energian muotoja, kuten sähköä, lämpöä ja vetyä. Hyvä esimerkki yhteistoiminnasta on kaukolämmön takia yleinen lämmön ja sähkön integraatio.

Jatkossa kunnat voivat edistää energiajärjestelmien integraatiota esimerkiksi liikenteen ja sähköverkon välillä (sähköajoneuvot ja kaksisuuntainen lataus) ja rakennusten älykkäissä sähkö- ja lämmitysratkaisuissa.

Liikenteen perusinfraan kuuluu tänä päivänä

myös liikenteen vaihtoehtoisten käyttövoimien jakeluinfra. Liikenteen käyttövoimasiirtymä tulee mahdollistaa niin henkilöautojen kuin raskaan liikenteenkin osalta. Henkilöautojen julkiset lataus- asemat lisääntyvät markkinaehtoisesti, mutta asuinkiinteistöjen sekä kunnan omien kiinteistöjen latausmahdollisuuksia tulee vielä vahvistaa.

Kunnan rooli raskaan liikenteen jakeluinfraassa korostuu sopivien sijaintipaikkojen ja alueiden tarjoamisessa. Näin voidaan mahdollistaa puhtaat kuljetusketjut, yritysten vastuullinen toiminta ja kilpailukyky.

Metsillä ja viheralueilla on sekä ekologinen että hyvinvointia ja viihtyvyyttä edistävä vaikutus. Luonto on monissa kunnissa olennainen veto- ja pitovoimatekijä niin asukkaille kuin matkailuyrityksillekin.

Yrittäjät ehdottaa seuraavia toimia kuntien energia- ja ympäristötoimiin:

63. Kunta asettaa vastuulliset energia- ja ympäristötavoitteet strategiaansa sekä toteuttaa niitä vaativat toimet.

64. Yrityksille on tarjolla riittävästi puhdasta, edullista ja toimitusvarmaa energiaa.

65. Kunta edistää uusiutuvaa energiaa, mikä tuo merkittäviä tuloja kunnille sekä vähentää riippuvuutta tuontien energiasta ja parantaa siten huoltovarmuutta.

66. Kunta varmistaa maankäyttöratkaisuissaan sekä yhteistyössä eri toimijoiden kanssa riittävät vaihtoehtoisten käyttövoimien jakeluinfra sekä henkilöauto- että raskaalle liikenteelle.

67. Kunta huomioi metsä- ja viheralueiden ekologisen ja hyvinvointia lisäävän merkityksen.

Vihreä siirtymä eri muodoissaan näkyy kuntatasolla ja toimintaympäristön ennakoitavuus on kaikkien yrittäjien etu.

4. Kuntien elinvoimapalvelut ovat yrittäjille erittäin tärkeitä

4.1 Yrityslähtöisyys kuntien toimintatavaksi

Suomen Yrittäjät kysyy joka toinen vuosi yrittäjien näkemyksiä kotikuntansa yritysmyönteisyydestä. Kuntabarometriin vastasi keväällä 2024 lähes 10 000 yrittäjää. Kunnan päätöksenteon yrityslähtöisyys on yrittäjille elinkeinopolitiikassa ylivoimaisesti tärkeintä. Positiivisen asenneilmapiirin lisäksi yrittäjät odottavat laadukkaita yrityspalveluita.

Kyselyn mukaan kunnat ovat parantaneet yrityspalveluita, jotka yrittäjät kokivat parhaiten onnistuneeksi elinkeinopolitiikan osaluueksi. Yrittäjien mielestä kunnat hoitavat erinomaisesti myös koulutuksen ja osaamisen sekä infrastruktuurin (esim. kulkuväylät, vesijohdot, tietoliikenneverkot).

Yrityspalveluista kysyttiin tarkemmin, mitkä palvelut yrittäjät kokevat tärkeimmiksi. Kärkeen nousivat aloittavan yrityksen palvelut, rahoitus- ja investointineuvonta ja verkostoituminen. Sujuvat lupapalvelut ovat listalla neljäntenä.

Sen sijaan yrittäjien arviot elinkeinopolitiikan asemasta kunnassa ja kunnan päätöksenteon yrityslähtöisyydestä ovat laskeneet merkittävästi. Hankinnat koetaan nyt heikoimmin onnistuneeksi elinkeinopolitiikan osa-alueeksi.

Kaavoituksen hitaus on merkittävä este yritysten ja kaupunkiseutujen kasvulle erityisesti suurissa kaupungeissa. Yrittäjien mielestä pitää laajentaa kumppanuuskaavoitusta. Siinä julkinen sektori keskittyy kaavoitushankkeiden johtamiseen ja ripeään lupakäsittelyyn. Yksityinen sektori voi auttaa varsinaisessa kaavojen tekemisessä.

4.2 Yritysvaikutusten arviointi kuntien normaaliin työkalupakkiin

Yritysvaikutusten arviointi on tärkeä osa päätösvalmistelua, ja kunnan tai kaupungin on tärkeää arvioida päätösten yritysvaikutuksia. Kuntien päätökset vaikuttavat suoraan tai välillisesti yrityksiin, päätettiin sitten koulutus-, hankinta-, asunto- tai

kaavoituspolitiikasta. Suurin osa tehdyistä päätöksistä joko edistää tai jarruttaa yritysten menestymistä.

Yrittäjämönteinen kunta ymmärtää, että päätösten viipymisellä ja tekemättä jäämisellä on myös elinvoimavaikutuksia. Kunnassa, joissa päätökset ja niiden toteutukset eivät etene, on todennäköisesti vähemmän elinvoimaa ja siten myös verotuloja. Päätöstä valmistelevat henkilöt kunnissa saavat yritys- ja elinvoimavaikutusten arviointityöhön apua kysymällä yrittäjiltä. Alueellinen ja paikallinen yrittäjäjärjestö on luontevin vastinparikunnan kanssa käytävään elinvoimavuoropuheluun. Yrittäjäjärjestön arvio edustaa kaikkia yrittäjiä ja yrittäjiksi aikovia.

Arvioinnin tarkoitus on varmistaa, että päätöksentekijä arvioi asiaa myös yritysten näkökulmasta. Jos vaikutukset todetaan kunnan yritysten kannalta negatiivisiksi, pitää pohtia, olisiko asiassa mahdollista toimia toisin. Lisäksi etukäteisarvioinnilla pystytään optimoimaan päätösten mahdolliset myönteiset vaikutukset.

Yritysvaikutusten arviointi ei tarkoita, että päätökset tehtäisiin yrittäjien ehdoilla. Yritysvaikutusten arviointi lisää yrittäjyysmyönteisyyden todennäköisyyttä ja vähentää riskiä yrittäjyyden kannalta haitallisiksi päätöksiksi. Keskeistä on, että yritysvaikutusten arvioinnilla tähdätään siihen, että päätöksillä poistetaan yrittäjyyden esteitä eikä luoda niitä.

Suomen Yrittäjät on laatinut yritysvaikutusten arviointiin käsikirjan, jota kannattaa hyödyntää. Käsikirjassa on myös Yritysvaikutusten arvioinnin liikennevalomalli.

Viime vuosina yritysvaikutusten arviointi on kehittynyt parempaan suuntaan. Kuntabarometrisiä 42 prosenttia vastaajista koki, että kunnassa otetaan yritykset huomioon jo päätösten valmisteluvaiheessa. Vastaajien arvio on kehittynyt joko merkittävästi tai jonkin verran parempaan suuntaan. 2020 vastaava luku oli 32 prosenttia.

Yritysvaikutusten arvioinnin liikennevalomalli

Myönteinen vaikutus	+	Neutral	-	Kielteinen vaikutus
1. Edistää yritystoiminnan edellytyksiä paikkakunnalla				Kaventaa yritystoiminnan edellytyksiä paikkakunnalla
2. Edistää elinkeinorakenteen monipuolistumista				Kaventaa elinkeinorakenteen monipuolistumista
3. Lisää yritysten liiketoimintamahdollisuuksia				Vähentää liiketoimintamahdollisuuksia
4. Helpottaa yritysten työvoiman saantia				Vaikeuttaa yritysten työvoiman saantia
5. Vaikuttaako päätös positiivisesti työpaikkojen muodostumiseen?				Vaikeuttaa negatiivisesti tai ei lisää työpaikkojen määrää alueella
6. Vaikuttaa positiivisesti yritysilmapiiriin				Vaikeuttaa negatiivisesti yritysilmapiiriin
7. Helpottaa yritysten logistiikkaa				Vaikeuttaa yritysten logistiikkaa
8. Lisää kunnan vetovoimatekijöitä				Vähentää kunnan vetovoimatekijöitä
9. Lisää yritysten välistä kilpailua				Vähentää yritysten välistä kilpailua
10. Kohtelee yrityksiä tasapuolisesti				Kohtelee yrityksiä eriarvoisesti
11. Luo edellytyksiä yritysten verkostoitumiselle				Vähentää yritysten verkostoitumisen mahdollisuuksia
12. Edistää strategisten linjausten toteutumista				Heikentää strategisten linjausten toteutumista
13. Vaikuttaa positiivisesti aluetalouteen				Ei vaikutusta aluetalouteen

Muita hankkeeseen liittyviä riskitekijöitä?

Yrittäjät ehdottaa seuraavia toimia yritysvaikutusten arvioitiin:

- 68.** Valtuusto tai hallitus päättää, että yritysvaikutusten arviointi otetaan käyttöön.
- 69.** Kunnan koko organisaatio sitoutuu yritysvaikutusten arviointiin.
- 70.** Yritysvaikutusten arviointi on suunnitelmallista ja jatkuvaa.
- 71.** Talousarvioon on sisällytetty kappale siitä, miten yritysvaikutukset on talousarviossa otettu huomioon.

4.3 Yrityspalvelut ovat yrittäjien peruspalveluita

Yritykset tarvitsevat erilaisia palveluita perustamisvaiheesta tuotekehittämiseen, kasvuun, kansainvälistymiseen, mutta myös muihin haastaviin tilanteisiin.

Yritysten toimintaympäristössä on tapahtunut ja tapahtuu suuria muutoksia. Tavoitteena täytyy olla yrityspalveluiden tasalaatuisuus kunnan tilanteesta ja resursseista riippumatta sekä kyky vastata yritysten muuttuviin tarpeisiin.

Kunnan kannattaa satsata yrityspalveluihin: edistää uusien yritysten syntymistä, sijoittautumista ja toimivien yritysten kehittymistä sekä pitää toimintaympäristö sujuvana.

Tytytmättömyys kuntien toimintaan liittyy hyvin usein kaavoitukseen, maankäyttöön sekä lupiin ja rakennusvalvontaan. Huonot kokemukset heikentävät yritysmyönteisyyden kokemusta. Yritysten tulee saada palvelut nopeasti ja omiin tarpeisiinsa sopivina; aika on rahaa. Odotuksiin pitää pystyä vastaamaan nopeasti ilman kohtuuttomia viivästyksiä.

Aloittavan yrittäjän palvelut arvioitiin tärkeimmäksi yrityspalveluksi. Se on merkittävää, koska arvioinnin ovat tehneet jo toiminnassa olevat yrittäjät. Toisena oli rahoitus ja investointineuvonta, joka on yritysneuvonnan kovaa ydintä. Kolmanneksi tärkeimmäksi arvioitiin verkostoituminen. Kunnan onkin tärkeää järjestää verkostoitumistilaisuuksia yrityksille, koska näistä saattaa löytyä tärkeitä yhteistyö- tai alihankintakumppanuuksia.

Yrittäjät ehdottaa seuraavia toimia kuntien yrityspalvelujen edistämiseksi:

- 72.** Kunta tarjoaa yrityspalveluita eri vaiheisiin:

alkuun, kasvuun, kansainvälistymiseen, omistajanvaihdokseen sekä kriiseihin.

73. Kunta tukee yrityksiä digitaalisten ratkaisujen tarvemäärittelyssä ja valinnassa sekä koulutuksessa.

74. Kunta varmistaa, että yritykset ovat tietoisia yrityspalveluista.

75. Kunta järjestää yrityspalvelut tehokkaasti.

76. Yritykset suosivat yhtiömuotoisia kehitysyrityksiä. Yhtiömuotoinen toiminta on usein joustavaa ja yritysälähtöistä.

77. Uudet työvoimapalvelut integroidaan osaksi elinkeinopolitiikkaa ja annetaan yksityisille työvoimapalvelujen tarjoajille mahdollisuus osallistua palvelun tarjontaan.

4.4 Omistajanvaihdokset ovat nousemassa kuntien kohtalonkysymykseksi

Yritysten omistajanvaihdosten, kasvuyritysten ja kuntien kehittymisen välinen yhteys on merkittävä. Keskimäärin 15 prosentilla kuntien yrityskannasta on tarve nopeaan omistajanvaihdokseen. Toisin sanoen, mikäli kunnassa on 1000 yritystä, niistä 150 etsii uutta omistajaa. Mikäli yritykset lopettavat, kunta menettää merkittävän osan elinvoimastaan.

ReStartUp tarkoittaa yrityksen uudelleen käynnistystä tai uudelleen aloitusta. Yrittäjäksi ryhtyminen yritysoston avulla on turvallinen, tuottava ja kannattava tapa. RestartUpit säilyvät tutkimusten mukaan toiminnassa pidempään kuin yritystoiminnan nollasta aloittaneet. Jatketavalla yrityksellä on olemassa olevaa kassavirtaa, asiakaskuntaa ja hyväksi havaittu toimintamalli, joka on löytynyt kokemuksen ja kokeilujen kautta.

Tutkimusten mukaan 70 prosenttia ostajista kasvattaa uutta yritystään ja 30 prosenttia muuttuu voimakkaasti kasvaviksi yrityksiksi. Usein yhden yrityksen ostanut henkilö ostaa yhä uusia yrityksiä ja muuttuu sarjayrittäjäksi. Yli 80 prosenttia omistajanvaihdoksista on joko onnistuneita tai erittäin onnistuneita.

Yrittäjille omistajanvaihdos on yrittämisen ohella usein pitkäkestoinen ja raskas prosessi. Tukea tarvitaan niin tietoisuuden lisäämisessä kuin käytännön

toteutuksessa. Asiantuntija-apua tulisi olla kunnissa saatavilla ja apu helposti tavoitettavissa. Omistajanvaihdosten edistämisen tulisi olla kunnissa merkittävässä roolissa ja tietoisuutta aiheesta tulee lisätä niin neuvonnassa kuin yrittäjien ja työnhakijoiden keskuudessa. Tämä pätee sekä kasvuyrittäjyyden edistämässä että uusien yrittäjien houkuttelemisessa.

Yrittäjät ehdottaa seuraavia toimia yritysten omistajanvaihdosten edistämiseksi:

78. Kunta huolehtii omistajanvaihdosten herättelyviesteistä. Asian julkisesti hyväksytyksi tekeminen, siitä puhuminen ja siihen kannustaminen rohkaisee yrittäjää kertomaan myyntiaikeistaan.

79. Kunta voi osaltaan huolehtia, että alueen yritysneuvojat ja yrittäjät ymmärtävät omistajanvaihdosprosessin kokonaisuutena.

80. Kunta voi harkita kannustimia omistajavaihdoksiin. Kannustin voi olla esimerkiksi neuvontaa tai rahoitusta omistajanvaihdoksen toteuttamiseen. Palveluseteli yksityisen omistajanvaihdosasiantuntijan käyttämiseen on yksi hyvä keino.

4.5 Kulttuurin ja luovan alan merkitys kuntien tulevaisuudelle

Rikas kulttuurielämä on merkittävä paikkakunnan ja seudun elinvoimatekijä. Siksi on yleisen edun mukaista edistää kulttuuria ja sitä kautta elinvoi-

maa, joka usein on yrittäjävetoista toimintaa. Kulttuurimatkailun vaikuttavuus selvitys osoittaa, että kulttuurin perässä matkustaa noin 40 prosenttia vapaa-ajan matkailijoista Suomessa.

Hyvin toteutetulla kulttuuri- ja elinkeinopolitiikalla on monia positiivisia vaikutuksia yhteiskuntaan. Kuntien elinvoimaisuus ei synny pelkästään teollisuusalueista ja kauppakesuksista. Kulttuuri- ja luova ala ovat keskiössä, kun luodaan vahvaa paikallisidentiteettiä ja viihtyvyyttä kunnissa.

Kun ihmisille mahdollistetaan osallistuminen ja heidän elämänsä sisältyy merkityksellisyyden tunnetta, johtaa se laajempaan sivistykseen, lisää hyvinvointia ja luo sekä yhteiskunnallista että taloudellista arvoa.

Vahvaa paikallisidentiteettiä ylläpidetään luovan alan toimijoiden ja yrittäjien yhteistyöllä. Kunnalla on merkittävä rooli tämän ekosysteemin ylläpitämisessä. Sen vahvuus on paikallisissa tekijöissä ja osaajissa.

Yrittäjät ehdottaa seuraavia toimia kulttuurin ja luovan alan kehittämiseksi kunnissa:

81. Elinvoimaisen kunnan tulee taata asukkaille, yrittäjille ja kulttuurin tekijöille suotuisat olosuhteet kulttuurin ylläpitämiseen ja kehittämiseen.

82. Kunta varmistaa, että kulttuuri- ja luovien alojen toimijoilla on osaamista yrittäjyyteen ja taloudelliseen toimintaan tuomalla yritys kenttä lähemmäs koulutusta monialaisesti.

83. Kunta tunnistaa kulttuurin osana kunnan kasvustrategiaa ottamalla paikalliset kulttuuri- ja luovan alan osaajat mukaan kunnan tulevaisuustyöhön.

Rikas kulttuurielämä on merkittävä paikkakunnan ja seudun elinvoimatekijä.

4.6 Kuntalaisen hyvinvointi ja terveys on menestyvän kunnan elinehto

Vaikka sosiaali- ja terveyspalvelut siirtyivät kuntien vastuulta hyvinvointialueille, kunnille jää edelleen paljon tehtävää ihmisten hyvinvoinnin edistämiseksi. Ihmisillä on itsellään pääasiallinen vastuu omasta hyvinvoinnistaan, mutta myös kunnan on edistettävä asukkaidensa hyvinvointia.

Kunnan on otettava huomioon päätöstensä arvioidut vaikutukset ihmisten hyvinvointiin ja terveyteen väestöryhmittäin. Eri toimialojen on tehtävä yhteistyötä hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä. Ammattimaisilla palveluilla ja olosuhteilla sekä monituottajamallilla voimme vastata liikkumattomuuden ja SOTE-kulujen kasvuun.

Ehkäiseviin palveluihin panostaminen on ollut ja tulee olla yksi sote-uudistuksen tärkeimmistä tavoitteista. Liikunnalla on tutkitusti merkittävä vaikutus terveyteen. Liikunta-alan yritykset tuottavat liikkumisen olosuhteita ja palveluita kuntalaisille. Yritykset työllistävät, ovat osa liikunnan palveluverkostoa ja rakentavat kumppanuuksia sekä kohdenettuja palveluita kunnan eriikäisille asukkaille.

Liikuntayritykset ovat kunnan voimavara ja usein myös hyödyntämätön resurssi. Kunnan tehtävänä on järjestää ja edistää terveyttä ja hyvinvointia liikunnan keinoin, mutta sen ei tarvitse sitä itse tuottaa. Liikunta-alan yritykset ovat merkittävä liikuttaja. Esimerkiksi kunto- ja terveysliikuntakeskukset liikuttavat joka vuosi yli miljoonaa suomalaista.

Liikuntayritysten osalta hankinnat ja kilpailutukset ovat tärkeässä roolissa. Niiden tulee olla reiluja, jotta myös pienet paikalliset yrityksen voivat niihin

osallistua. Yrityksen työllistävät ja tuovat veroeuroja.

Liikunnan olosuhteisiin vaikutetaan myös kaavoituksella. Yksityiset yritykset rakentavat liikuntaolosuhteita, lähiliikuntapaikkoja sekä palveluverkkoa ja usein myös hyvällä suunnittelulla ja yhteistyöllä kunnan kanssa. Vaikuttavuus ja elinvoima syntyvät yhteistyöllä.

Yrittäjät ehdottaa seuraavia toimia hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi kunnissa:

84. Liikuntaseurojen lisäksi kunnan on hyvä tunnistaa alueellaan toimivat liikunta-alan yrittäjät ja rakentaa yhteistyössä palveluhakemisto.

85. Kunta lisää konkreettista yhteistyötä kunnan ja liikunta-alan yritysten välillä kehittämistyön, palveluinnovaatioiden, viestinnän, markkinavuoropuhelun, kuntafoorumien ja yhteisten kampanjoiden kautta.

86. Kunta hyödyntää liikunta-alan yrityksiä palveluohjauksessa ja ottaa työkalupakkiin liikunnan palvelusetelit.

Vaikuttavuus ja elinvoima syntyvät yhteistyöllä.

5. Yritykset kunnan kumppaneina palvelujen tuottajina

5.1 Hankinnoista elinvoimaa

Julkiset hankinnat ovat merkittävä osa kuntien taloutta. Niiden vaikutus paikalliseen elinvoimaan on huomattava. Kilpailutusten suunnittelu ja toteuttaminen vaikuttavat suoraan siihen, kuinka tehokkaasti kuntien verovaroja käytetään ja miten paikalliset yritykset voivat osallistua tarjouksiin.

Avoimuus, tasapuolisuus ja kilpailun mahdollistaminen ovat avainasemassa, kun hankinnoista halutaan saada paras mahdollinen hyöty. Kuntien ostolaskudata on julkista tietoa, mutta valitettavasti vain osa kunnista julkaisee sen avoimesti. Suomen Yrittäjien mielestä ostolaskudatan julkaiseminen on keskeinen keino lisätä avoimuutta julkisten varojen käytössä ja parantaa luottamusta kuntien toimintaan.

Avoim ostolaskudata antaa yrityksille arvokasta tietoa kunnallisista hankinnoista, mikä auttaa niitä osallistumaan tarjouskilpailuihin tehokkaammin. Ostolaskudatan julkistaminen auttaa yrityksiä ymmärtämään paremmin kuntien hankintakäytännöt ja tarpeita. Tieto parantaa yritysten valmiuksia tehdä kilpailukykyisiä tarjouksia ja osallistua julkisiin hankintoihin. Lisäksi se edistää tervettä kilpailua ja varmistaa, että julkiset varat käytetään mahdollisimman tehokkaasti.

Kuntien tulee huolehtia, että hankintaprosessit ovat selkeitä ja helposti ymmärrettäviä, jotta myös pienet ja keskisuuret yritykset voivat osallistua niihin. Tämä edistää paikallista elinkeinoelämää ja tuo kuntiin uusia työpaikkoja ja innovaatioita.

Kun hankinnat toteutetaan vastuullisesti ja kilpailutetaan asianmukaisesti, kuntalaisten verovaroja käytetään tehokkaasti ja järkevästi. Mitä enemmän saadaan tarjouksia, sitä enemmän julkisia varoja säästyy ja sitä laadukkaampia palveluita kuntalaiset saavat.

Kilpailutuksissa on tärkeää ottaa huomioon paikalliset markkinat ja yritykset. Kuntien tulisi hyödyntää olemassa olevaa osaamista ja resursseja paikallisten yritysten keskuudessa aina kun mahdollista. Markkinakartoituksen ja -vuoropuhelut ovat keskeisiä keinoja tietoisuuden lisäämiseksi. Tämä ei ainoastaan tue paikallista taloutta, vaan myös lisää kuntien elinvoimaa pitkällä aikavälillä.

Hankintaprosessien kehittäminen ja läpinäkyvyyden lisääminen ovat keskeisiä tavoitteita, joiden avulla voidaan parantaa kuntien ja yritysten välistä yhteistyötä. Hankinnat tulee jakaa tarkoituksenmukaisesti osiin markkinakartoituksen pohjalta, jotta yritykset kykenevät tarjoamaan hankintoihin.

5.2 Inhouse-yhtiöiden sijasta yhdessä tekemistä

Kunnilla on itsehallinnon puitteissa velvollisuus järjestää laissa määrätyt tehtävät. Tämän lisäksi ne voivat vapaaehtoisesti ottaa hoitaakseen myös muita tehtäviä. Näiden palvelujen järjestämiseen kunnilla on useita vaihtoehtoja: palvelut voidaan tuottaa itse, yhteistyössä muiden kuntien kanssa, oman yhtiön kautta tai ostamalla niitä yrityksiltä.

Jotta kunnat eivät vääristäisi kilpailua, niiden on yhtiötettävä toiminnot, joissa he toimivat samoilla markkinoilla yksityisten yritysten kanssa. Kunnat voivat kuitenkin poiketa kilpailutuksesta hankkimalla palveluita omistamiltaan yhtiöiltä, joihin ne käyttävät määräysvaltaa. Näitä hankintoja kutsutaan sidosyksikköhankinnoiksi. Inhouse-yhtiöillä on paikkansa tilanteissa, joissa alueella tai toimialalla on todistetusti markkinapuutetta.

Kunnat käyttävät merkittävän määrän verorahoja, kun ne tekevät hankintojaan. Julkiset hankinnat tulee lähtökohtaisesti kilpailuttaa, jotta palvelut ja tavarat saadaan hankittua mahdollisimman laadukkaasti ja tehokkaasti.

Valitettavasti sidosyksikköhankinnat ovat yleistyneet sellaisillakin sektoreilla, joissa on paljon yksityistä kilpailua. Malli on poikkeuksellinen verrattuna muihin pohjoismaihin.

Niistä on tullut tapa kiertää kilpailutuksia, mikä on haitallista paikallisille pk-yrityksille. Kilpailu- ja kuluttajaviranomaisen arvion mukaan avoimesta kilpailusta on poistunut jopa 10 miljardin euron edestä markkinoita.

Kun sidosyksikköhankinnat yleistyvät, pk-yritysten mahdollisuudet tarjota palveluitaan heikenevät, mikä heikentää niiden liiketoimintamahdollisuuksia ja kuntien elinvoimaa.

Yrittäjien mielestä kuntien tulisi aina tehdä

kustannusvertailua yksityiseen tarjontaan, kun ne harkitsevat sidosyksikköhankintoja. Sidosyksikkörakenteita tulisi välttää erityisesti tukipalvelujen tuottamisessa, joissa on tarjolla toimivia yksityisiä palveluita. On tärkeää, että julkiset hankinnat kilpailutetaan, jotta kuntalaisten verovaroja käytetään mahdollisimman tehokkaasti ja vastuullisesti.

Yritysten merkittävä rooli kotikuntiansa elinvoiman rakentajina näkyy konkreettisesti esimerkiksi kesätapahtumissa, joulukatujen avajaisissa ja paikallisten urheiluseurojen toiminnassa, joiden mahdollistajina on poikkeuksetta laaja joukko oman kuntansa elinvoimaan ja palveluihin sydämellään suhtautuvia paikallisia yrittäjiä.

Uudessa elinvoimakunnassa voidaan tehdä huomattavasti nykyistä enemmän kuntien ja yritysten yhteistyönä asioita. Esimerkiksi kuntalaisten hyvinvointipalveluita ei tarvitse tuottaa itse, vaan mahdollistaa niiden toteutuminen. Kunnaan ei ole välttämätöntä ylläpitää omaa kuntosalia, mikäli kunnassa on kuntosaliryittäjiä. Kuntosaliryittäjien palveluita kunta voi tukea esimerkiksi tarjoamalla palveluseteleitä erityisryhmille, kuten Kurikassa.

Kunta voi myös päättää, ettei lähde hyvinvointialueen kanssa ruokahuollon inhouse-yhtiöön, vaan elävöittää kunnan omia ruokapaikkoja siten, että kilpailuttaa palvelun paikallisesta koulurukailusta ja senioritalojen ruokatarjoiluista. Mikäli paikallinen yrittäjä voittaa kilpailun, se saattaa mahdollistaa myös paikallisen kahvilan tai lounasruokapaikan.

Yrittäjät ehdottaa seuraavia toimia kuntien hankintaosaamisen edistämiseksi ja inhouse-ratkaisujen vähentämiseksi:

87. Kuntien tulisi panostaa hankintaosaamiseen ja varmistaa, että hankintaprosessit tukevat paikallista yrittäjyyttä. Tällä tavoin kunnat voivat edistää kestävästä talouskasvusta ja parantaa asukkaidensa hyvinvointia.

88. Yrittäjät kannustaa kaikkia kuntia julkaisemaan ostolaskudatansa avoimesti. Tämä edistää läpinäkyvyyttä ja mahdollistaa kansalaisten ja yritysten tarkemman seurannan siitä, mihin verovaroja käytetään. Avoimuus ostolaskudatan osalta on tärkeä askel kohti vastuullisempaa ja tehokkaampaa julkisten varojen käyttöä, joka hyödyttää koko yhteisöä.

89. Yritysmyönteinen kunta tekee aktiivista yhteistyötä paikallisten yrittäjien kanssa. Kunta tuottaa itse tai omistamiensa inhouseyhtiöiden kautta ainoastaan välttämättömät palvelut. Tällä tavalla kuntien toiminta tukee paikallista elinkeinoelämää ja edistää kilpailua, mikä on kaikkien kuntalaisten etu.

90. Kuntien tulisi aina tehdä kustannusvertailua yksityiseen tarjontaan verrattuna, kun ne harkitsevat sidosyksikköhankintoja. Pitää myös purkaa sidosyksikkörakenteita tukipalveluissa, joissa on tarjolla toimivia yksityisiä palveluita.

91. Julkiset hankinnat kilpailutetaan, jotta kuntalaisten verovaroja käytetään mahdollisimman tehokkaasti ja vastuullisesti.

5.3 Uudet työvoimapalvelut voidaan tehdä yhdessä

Vastuu työvoimapalveluista siirtyy valtiolta kuntien harteille tammikuussa 2025. Samalla on historiallinen tilanne uudistaa työvoimapalvelut. Nyky-mallilla kaikki ei ole mennyt ihan kuin Strömsössä. Samanaikaisesti meillä on yli 260 000 työtöntä ja tiettyjen arvioiden mukaan jopa 100 000 vapaata työpaikkaa. Voimmekin kysyä, olemmeko nykyisissä TE-toimistoissa palvelleet enemmän etuudenhakijaa kuin työnhakijaa.

Sana uudistus voi olla monelle kauhistus. Perusteluja löytyy uudistuksen vastustamiseksi. Työn-

Uudessa elinvoimakunnassa voidaan tehdä huomattavasti nykyistä enemmän kuntien ja yritysten yhteistyönä asioita.

välityksessä lakisääteisiä tehtäviä on niin paljon, että uudistamiseen ei ole aikaa. Pohjoismainen työnvälityksen malli on edelleen lisännyt byrokraatia. Uudessakin mallissa kontrolli ja raportointi vie merkittävän osan työajasta.

Tarvitaan ajattelutavan muutos. Mitä jos laitamme uusissa työvoimapalveluissa elinkeinopolitiikan, yritys yhteistyön ja aitojen työpaikkojen etsimisen ensisijaiseksi tavoitteeksi? Silloin työt löytävät tekijänsä nykyistä paremmin ja palveltavia työttömiä on entistä vähemmän. Vähemmällä työttömien määrällä pystymme hoitamaan myös työttömien lakisääteiset palvelut nykyistä paremmin.

Yrittäjäjärjestön mielestä työttömyyden hoidosta on siirryttävä työllisyyden edistämiseen. Tämä korostaa elinkeinopolitiikan asemaa suhteessa erilliseen työvoimapolitiikkaan. Tälläkin hetkellä on runsaasti avoimia työpaikkoja, joihin ei löydy työntekijöitä. Siksi mahdollisimman suuri osa panoksista on keskitettävä työn ja tekijän kohtaamiseen.

Työvoimaviranomaisen ensisijainen velvollisuus tulee olla mahdollisista työpaikoista kertominen ja niihin ohjaaminen. Tapaamissa tulee painopiste olla ensisijaisesti työllistymisessä ja sitä tukevissa toimenpiteissä. Mikäli tapaamisissa ei löydetä yhtään potentiaalista työpaikkaa, vasta sen jälkeen puhutaan työttömyysturvasta.

Uudet työllisyysalueet voivat olla alusta nykyistä markkinaehtoisimmille työllisyyspalveluille. Myös elinkeinoelämän järjestöjä voi hyödyntää. Jo nyt on yhteistyössä julkisen sektorin ja elinkeinoelämän järjestöjen kesken on toteutettu yrittäjän talousapu, hankintaneuvonta ja omistajanvaihdospalvelu hyvin tuloksin.

Yrittäjäjärjestön mielestä on hyvä erottaa erilaisia palveluprosesseja erilaisessa asemassa oleville työttömille: **1)** Nopean työllistymisen reitti **2)** Osaaamisen päivittämisen reitti **3)** Alkavan yrittäjän reitti ja **4)** Vahvan tuen reitti.

Työllisyysalueiden rajat eivät saa aiheuttaa

estettä palveluille. Aluekiistojen sijasta Yrittäjät haluavat kääntää keskustelun asiakaslähtöisyyteen ja siihen, että asiakkaina ovat sekä yritykset että työnhakijat. Mikäli yrittäjät etsivät uutta ammattitaitoista työvoimaa, etsintä pitää ulottaa koko maahan ja jopa kansainväliselle tasolle.

Maahanmuuttajien on löydettävä työllisyyteen ja yrittäjyyteen liittyvät palvelut jo kotouttamisaikana. Maahanmuuttajayrittäjyys on Suomessa kovassa nousussa. Esimerkiksi pääkaupunkiseudulla jo lähes puolet uusista yrityksistä on maahanmuuttajien perustamia.

Yrittäjät ehdottaa seuraavia toimia uusien työvoimapalveluiden osalta:

92. Elinkeinoelämän ja työnantajapalvelujen on korostuttava nykyistä voimakkaampana uudessa työllisyyspolitiikassa.

93. Työllisyyspolitiikan toimijoita on kannustettava toimenpiteisiin, joilla kannustetaan pienempiä yrityksiä työllistämään.

94. Julkinen, yksityinen ja kolmas sektori on saatava parempaan yhteistyöhön. Yksityiset työvoimapalveluyritykset on otettava osaksi palvelutarjontaa.

95. 45 työllisyysaluetta ei saa merkitä sitä, että työvoiman liikkuvuus heikkenee. Tarvitsemme nykyistä parempaa valtakunnallista tiedolla johtamista ja samalla asiakaslähtöisempää palvelua.

5.4 Julkisen palvelun raja-aidat kaatuvat – jäte voi olla bisnestä

Suomi on tarkoitus nostaa kiertotalouden kärki-maaksi. Tavoite on kunnianhimoinen. Sen saavuttamiseksi on vähennettävä jätteen syntymistä ja

Mahdollisimman suuri osa panoksista on keskitettävä työn ja tekijän kohtaamiseen.

ohjattava jäte polttolaitosten sijasta uusiokäyttöön ja kierrätykseen.

Myös kunnissa tulee edistää jätteen ja materiaa-
liviirtojen uudelleenkäyttöä ja kierrättämistä. Näistä
oman alueen jätehuollon isoista linjoista päätetään
demokraattisesti luottamushenkilöistä koostuvissa
viranomaisissa – joko kunnan omassa lautakun-
nassa tai kuntien yhteisessä jäteviranomaisessa.

Päätöksenteossa tulisi kuulua ympäristönäkö-
kulmien lisäksi kuntalaisten ja paikallisten yrittäjien
ääni. Yksityiset yritykset ovat jo vuosikymmen-
ten ajan kehittäneet Suomessa toimivia keräys-,
lajittelu- ja kierrätyspalveluja. Esimerkiksi muovin
erilliskeräys sekä pakkausten monilokerikkokeräys
ovat syntyneet yritysten innovaatioista.

Kunta voi päätöksillään tukea toimialan yrittä-
jyyttä ja edistää päätöksillään jätteen erilliskeräystä
ja kierrättämistä. Samalla tuetaan alueen yrittä-
jyyttä ja työpaikkoja. Kunnan tai kuntien yhteinen
jätehuoltoviranomainen (esimerkiksi jätelauta-
kunta) voi laissa säädetyin edellytyksin päättää,
että asukkaiden jätekuljetukset järjestetään kunnan
kilpailutuksella (kunnan malli) tai siten, että alueen
asukkaat saavat itse valita oman jätekuljettajansa
(kiinteistönhaltijan malli).

Toimivan kilpailun kannalta asukkaan valin-
taan perustuvaa malli on parempi vaihtoehto, sillä
kuntien kilpailutuksissa pärjäävät valitettavan usein
joko isot kansainväliset tai kansalliset yritykset.
Käytännössä kilpailutuksista on usein seurannut,
että jopa kymmenet paikalliset yritykset ovat jou-

tuneet lopettamaan asiakassuhteensa hävittyään
tarjouskilpailun. Uhkana on yritysten toiminnan
alasajo ja työpaikkojen menetykset.

Kunnat voivat siirtää asukasjätehuollon palve-
lutehtäviään omistamilleen osakeyhtiöille. Lisäksi
kunnat tai niiden yhtiöt ovat velvollisia hoitamaan
lakisääteisesti myös yritysten jätehuoltoa, jos nämä
eivät saa tarvitsemiaan palveluita yksityisiltä mark-
kinoilta.

Kunnallisten tehtävien hoitamisen lisäksi
kuntaomisteiset yhtiöt voivat kilpailla yksityisten
yritysten kanssa yritysjätehuollon markkinoilla.
Kuntien omistajaohjauksen keinoin tulisi huolehtia,
ettei oma suuryritys haittaa yksityisten yritysten
toimintaedellytyksiä.

Kunnan on perusteltua keskittyä hoitamaan
vain lakisääteisiä tehtäviään ja välttää kilpailemasta
alueensa pienyrittäjien kanssa.

Yrittäjät ehdottaa seuraavia toimia kiertotalouden edistämiseksi:

96. Kunnat antavat pienempienkin kuljetusyritys-
ten vapaasti tarjota palvelujaan kuntalaisille siten,
että asukkaat voivat itse valita yhdyskuntajätteen
kuljettajansa.

97. Kunta hoitaa itse tai omistamansa osakeyhtiön
avulla ainoastaan kunnalle suunnatut viranomais
ja palvelutehtävät, eikä kilpaile jätehuollon vapailla
markkinoilla alueen yksityisten yritysten kanssa.

**Kuntien omistajaohjauksen keinoin tulisi
huolehtia, ettei oma suuryritys haittaa
yksityisten yritysten toimintaedellytyksiä.**

6. Lopuksi

Suomen Yrittäjien kuntavaaliohjelma tarjoaa ratkaisut siihen, miten paikallistasolta lähtien Suomi voi menestyä osaamisella ja yrittäjämäisellä asenteella globaalissa taloudessa ja huolehtia kansalaisistaan parhaalla mahdollisella tavalla.

Suomessa on mahdollista pitää suuret kaupungit kansainvälisesti kilpailukykyisenä ja pienet kunnat virkeänä, kun päättäjänä toimivat ihmiset, jotka haluavat aidosti kehittää omaa kuntaansa ja valjastavat kunnan kaikki voimavarat elinvoimattävään.

Kuntapäättäjän on tärkeä miettiä, miten kotiseudulla säilytetään kansainvälisesti kilpailukyiset työpaikat. Samoin on mietittävä, miltä kunnan keskustaaajama, lähiö tai kyläkeskus näyttäisivät ilman yrityksiä ja yrittäjiä. Aivan liian usein yrittäjiä ja yrityksiä pidetään kunnissa itsestäänselvyytenä.

Yrittäjät haluavat olla kumppaneina kunnan kehittämisessä. Yrittäjäjärjestö on Suomen suurin elinkeinoelämän järjestö. Yli 4 000 luottamushenkilöpäättäjää ja 170 yrittäjäjärjestön työntekijää

ovat käytettävissänne paikallis-, alue- ja valtakunnan tasolla. Olemme paikallisten yrittäjyhdistysten muodossa läsnä lähes kaikissa Suomen kunnissa.

Suomen Yrittäjät vaikuttaa verkostomaisena järjestönä ja kansanliikkeenä koko Suomessa. Suomen Yrittäjät on vahva asiantuntija- ja edunvalvontaorganisaatio. Aluejärjestöt kokoavat ja välittävät tietoa, rakentavat alueellista yhteistyötä ja tukevat paikallisyhdistyksiä elinkeinopoliittisessa vaikutamisessa ja yhteistyön rakentamisessa paikallisesti. Toimialajärjestöt vaikuttavat alueelliseen kehittämiseen jäsenyritystensä näkökulmasta.

Tavoitteemme on koota eri toimijat yhteen rakentamaan yhdessä yrittäjyysmyönteistä ja yritteliästä kuntaa, maakuntaa, Suomea ja Eurooppaa. Tarvitsemme uudenlaista ajattelua ja uudenlaista yhteistyötä julkisen ja yksityisen sektorin kesken. Tarvitsemme hyvän kierrettä, jossa ihmiset kokevat itsensä merkitykselliseksi osana yhteisöä. Toivomme, että poliittiset päättäjät vastaavat kutsuumme myönteisesti.

Tarvitsemme hyvän kierrettä, jossa ihmiset kokevat itsensä merkitykselliseksi osana yhteisöä.

yrittajat.fi

Facebook: @suomenyrittajat

Instagram: suomenyrittajat

X: @suomenyrittajat

